

VPLIV EVROPSKE SKUPNOSTI/UNIJE NA POJAVE REGIONALNEGA SODELOVANJA V MEDNARODNI SKUPNOSTI

Povzetek: Pojavi in pristopi k proučevanju regionalne ravni sodelovanja v mednarodni skupnosti so se v obliki regionalnih integracij (starega regionalizma) razmahnili po drugi svetovni vojni, od sredine 80. let 20. stoletja pa opazujemo pojave t. i. »novega« regionalizma. Za ta trend so značilne predvsem tri novosti, in sicer: pojav drugih (nedržavnih) akterjev, pojav drugih, ne le z varnostjo povezanih področij sodelovanja ter »globalna razširitev regionalnega sodelovanja« na praktično vsa območja sveta. Glavna teza, ki jo avtorici tega članka podkrepita, je, da na vse tri novosti v okviru pojava novega regionalizma intenzivno vpliva Evropska skupnost/unija (ES/EU), in sicer ne samo v vlogi zgleada, ampak zlasti s svojim zunanjepolitičnim delovanjem. S tem ko ES/EU spodbuja medregionalne odnose, vpliva na razvoj regionalnega sodelovanja na drugih območjih. Članek v analitične namene uporabi ravni regionalnosti, kot sta jih razvila po Hettne in Söderbaum (1998, 2000) in Hettne (2003) v okviru »pristopa novega regionalizma«. Z aplikacijo slednjih avtorici pokažeta, da ES/EU, ki je v desetletjih obstoja razvila svoje akterske sposobnosti, ravno z vstopanjem v medregionalne odnose z drugimi območji, ki se regionalno razvijajo, vpliva na njihov pospešeni razvoj v smeri akterskih sposobnosti, četudi sama območja še niso dosegla te stopnje razvoja regije.

Ključni pojmi: *Evropska skupnost/unija, regionalno sodelovanje, regija, regionalnost, akterska sposobnost, interregionalizem.*

* Dr. Sabina Kajnč, asistentka na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani. V akademskih letih 2007–08 in 2008–09 na sobotnem letu v okviru programa European Foreign and Security Policy Studies, ki ga financirajo Compagnia di San Paolo, Riksbankens Jubileumsfond in Volkswagen Stiftung.

** Ana Bojinović, mlada raziskovalka in doktorska kandidatka na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

Regionalizem kot pojav in predmet proučevanja

Regionalizem v znanosti o mednarodnih odnosih pomeni procese in odnose v mednarodni skupnosti, ki potekajo na regionalni ravni v odnosu do procesov in odnosov, ki potekajo na globalni oz. univerzalni ravni.¹ Ti procesi potekajo prek državnih meja, njihovo bistvo pa je, da rešujejo probleme, ki jih je na regionalni ravni zaradi številnih razlogov lažje reševati kot na univerzalni. Po drugi svetovni vojni so države »/.../ spoznale, da je regionalno splošno politično in drugo sporazumevanje nuja v sodobnem svetu in da /.../ prinaša določene koristi in rezultate ne samo sodelujočim državam, temveč tudi ostalim v mednarodni skupnosti« (Bučar, 1993: 24). Čeprav je regionalno sodelovanje držav obstajalo že po prvi svetovni vojni v legitimnem okviru Društva narodov (Fawcett, 2004: 436), je šele izjemen razmah meddržavnega regionalnega sodelovanja v 50. letih 20. stoletja izzval zanimanje znanstvene skupnosti za analizo te ravni delovanja. Osnovne enote (proučevanja) regionalnega sodelovanja v tem začetnem obdobju so tako bile države in regionalizem v tem (širšem) smislu se proučuje kot odvisna spremenljivka in pomeni medvladno regionalno sodelovanje v obliki mednarodnih regionalnih organizacij (mednarodni regionalizem). V ožjem pomenu znotraj tega pa nanj gledamo kot na politični projekt izgradnje regije,² ki so ga države v okviru večjih – makroregij oz. kontinentov začele izvajati v času prve generacije regionalizma (starega regionalizma) (Breslin in Higott, 2000; Hettne, 2005a; Farrell, 2005a). Hveem (2003: 83) regionalizem opredeli kot »program, ideologija, situacija, kjer obstaja jasna ideja regije, sklop idej in vrednot, povezanih s specifičnim projektom, ki jo razločna skupina akterjev želi uresničiti«. Regionalizem v tem ožjem smislu se od regionalizma v širšem smislu najjasneje razlikuje v ciljih. Medtem ko je cilj slednjega regionalno sodelovanje držav, je strateški cilj prvega izgradnja regije z vzpostavitvijo regionalne koherentnosti in regionalne identitete (Farrell, 2005a: 8).

Proučevanje regionalne ravni je vzpodbudilo zanimanje tudi v slovenski znanosti o mednarodnih odnosih. Naraščajoče pojave (regionalnega) sodelovanja in povezovanja po drugi svetovni vojni Benko (1997: 154–5) povezuje z rastočo medsebojno odvisnostjo strukturnih elementov mednarodne

¹ S pojmom »regionalna raven« se tako razume: makroregije – npr. kontinente, subregije – manjše enote od prvih imenovanih, in tudi mikroregije – čezmejne ali geografsko širše, po velikosti območja pa mnogo manjše od prejšnjih dveh.

² Pojem regije izvira iz latinščine, kjer 'regio', 'regionis' pomenita določen teritorij, določen del zemeljskega površja ali določeno pokrajino. Splošno lahko razumemo, da regionalno za razliko od univerzalnega (vseobsegajočega, globalnega) označuje neki prostorsko omejen pojav. Vsebinsko se ta pojem uporablja v mnogo različnih strokah, pri čemer pa te stroke poznajo regije sebi prilagojene, npr. geografsko, ekonomsko, geopolitično, klimatsko, kulturno, etnično, jezikovno, zgodovinsko in druge (Bučar, 1993: 40–41). Podobno izpostavlja Hurrell (1995: 38), da ni »naravnih« (samoumevnih) regij, ampak da se definicije regije razlikujejo glede na posamezen problem ali vprašanje, ki ga proučujemo.

skupnosti. Bistven pojasnjevalni element regionalnih procesov je zgoščeno-
nost problemov, ki so zahtevali reševanje tudi na regionalni ravni (*ibid.*).
Slednjo Benko (1997: 155- 9) proučuje v kontekstu nastanka regionalnih
mednarodnih vladnih organizacij (MVO), vezanih na nek regionalni prostor.
Benko v okviru proučevanja regionalne ravni v mednarodnih odnosih razi-
skovalno agendo vidi v okviru naslednjih razprav:

- nastanek funkcionalnega nasproti varnostno-političnemu sodelovanju,
- ločevanje med procesi regionalnega sodelovanja (kooperacije) in pove-
zovanja (integriranja) in v tem kontekstu proučevanje MVO kooperativ-
nega in integrativnega tipa,
- proučevanje pogojev za nastanek slednjih dveh tipov MVO,
- proučevanje odnosa dveh tipov MVO do suverenosti držav v kontekstu
»transnacionalizacije mednarodnih odnosov«,
- odnos med regionalnimi in univerzalnimi MVO,
- procese poglobljanja sodelovanja v integracijo (politične skupnosti, eko-
nomske in politične integracije).

V Benkovi agendi sicer prednjači proučevanje sodelovanja držav in po-
gled na regionalno raven kot na odvisno spremenljivko, vendar lahko v zad-
njih naštetih razpravah opazimo premik od te ravni proučevanja k razume-
vanju regionalne ravni kot neodvisne spremenljivke, kjer regionalna
organizacija živi svoje življenje, ki odpira številna raziskovalna vprašanja.
Eno od teh vprašanj, spodbujeno z modernimi procesi in odnosi v medna-
rodni skupnosti, zlasti pa s praksami evropskih integracij, je tudi delovanje
regije navzven, in to vprašanje bova osvetlili v najinem prispevku.

Po drugi svetovni vojni je bipolarna narava mednarodne skupnosti spod-
budila zainteresirane države, ki so »v geopolitičnem smislu ‘v službi’ tekmo-
valnih zavezništav« začele procese regionalnega sodelovanja oz. izgradnje
regije na področju (vojaške) varnosti (Väyrynen, 2003; Buzan 2003).³ Te obli-
ke regionalnega integriranja so bile visoko formalizirane – regionalne med-
narodne vladne organizacije, od katerih so nekatere po koncu hladne vojne
prenehale delovati (npr. Varšavski pakt), druge pa so bile podvržene procesom
prestrukturiranja obsega in področja delovanja (npr. Nato). Na po-
dročju funkcionalnega regionalnega sodelovanja so model za regionalno
integracijo vzpostavile evropske integracije, začeniši z Evropsko skupnostjo
za premog in jeklo (ESPJ), Evropsko skupnostjo za jedrsko energijo
(EURATOM) in zlasti z Evropsko gospodarsko skupnost (EGS), še bolj pa so
se kot model funkcionalnega sodelovanja oz. regionalne integracije držav

³ Na primer Organizacija severnoatlantske pogodbe (Nato – North-Atlantic Treaty Organisation), Zahodnoevropska unija (ZEU), Organizacija varšavske pogodbe (Varšavski pakt), Organizacija jugovzhodno-azijske pogodbe (SEATO – Southeast Asia Treaty Organization), Organizacija osrednje pogodbe (CENTO – Central Treaty Organization).

utrduje s širjenjem funkcionalnih področij svojega delovanja ob oblikovanju Evropske unije (EU) leta 1991/1993.⁴ To je kmalu postavilo nevarno tendenco, da so jo tudi v primerjalnem regionalnem proučevanju – in ne samo ob sodelovanju držav drugod po svetu s ciljem oblikovanja regionalne MVO – postavili za model vsem drugim regionalnim oblikam sodelovanja (Farrell, 2005a; Marchand, BÝŠs in Shaw, 1999: 903). Tako se je neofunkcionalistična teorija vzpostavila kot sinonim za teorije integracij (Rosamond, 2000) in proučevanje regionalnih projektov v znanosti o mednarodnih odnosih je zato večinoma potekalo vzporedno z razvojem proučevanja evropskih integracij, od neofunkcionalizma, liberalnega medvladnega pristopa, supranacionalnega institucionalizma in kasneje tudi družbeno konstruktivističnega pristopa (Rosamond, 2000, 2003)

V 80. letih 20. stoletja se je pojavil nov trend v regionalnem sodelovanju, to je t. i. »novi regionalizem« oz. druga generacija oblik regionalnega sodelovanja. Ker je bila mednarodna skupnost neuspešna pri izgradnji resnično globalnega sistema vladanja in upravljanja, ki bi bil sposoben vodenja in reguliranja, so se države in drugi akterji obrnili na regionalno raven sodelovanja, da bi se soočili s skupnimi problemi in interesi (Farrell, 2005a). Novi pristopi k mednarodnemu sodelovanju so se tako osredotočali na decentralizacijo mednarodnega sistema, nove globalne trende v svetovni ekonomiji in redefinicijo odnosov s t. i. državami tretjega sveta (Fawcett in Hurrell, 1995), na vnovično oceno vloge države v procesih regionalizacije in na pojav subnacionalnih akterjev (Väyrinen, 1997).⁵ Za ta trend so značilne predvsem tri novosti, in sicer:

- a) pojav novih, nedržavnih akterjev, ki (poleg držav) regionalno sodelujejo,
- b) pojav več področij sodelovanja, na katerih ti akterji regionalno sodelujejo,
- c) razširitev (ter posledično proučevanje) teh pojavov na praktično vsa območja sveta

(Breslin in Higgott, 2000; Grugel in Hout, 1999).

Če so evropske integracije v prvih desetletjih obstoja delovale zlasti kot (pasivni) zgled ob razmislekih in poskusih regionalnega sodelovanja drugod po svetu in kot merilo za kritično (znanstveno) oceno uspehov tega so-

⁴ EU je nastala s Pogodbo o Evropski uniji (imenovano tudi Maastrichtska pogodba), ki so jo šefi držav in vlad držav članic ES sprejeli 16. decembra 1991, v veljavo je vstopila 1. novembra 1993 (Uradni list RS, št. 27, 23. marec 2004, priloga: Mednarodne pogodbe (št. 7), str. 3386–3442).

⁵ Ena od pogosto uporabljenih časovnic za ločevanje med starim in novim regionalizmom je konec hladne vojne. Ekonomisti ločnico med obema pojavoma postavijo nekoliko prej – v sredino 80. let, ko so strukturne spremembe v svetovni ekonomiji že prinesle porast števila regionalnih preferenčnih trgovinskih sporazumov (Mansfield in Milner, 1999). Tako bi nekateri ekonomisti trdili, da stari regionalizem – izključujoč uspeh zgolj Evropske gospodarske skupnosti – »navsezadnje praktično ni obsegal ničesar« (Ethier, 1998: 1214; tudi Hine, 1992); nasprotno pa je novi regionalizem že prinesel konkretne rezultate v najmanj dveh drugih regijah: Latinski Ameriki in Jugovzhodni Aziji (Hook in Kearns, 1999) (več o tem v nadaljevanju).

delovanja, lahko vzporedno z nastankom teh novih trendov v regionalnem povezovanju opazujemo tudi večjo dejavno vlogo ES/EU. E. Regelsberger (Regelsberger, 1990) je konec 80. let 20. stoletja ugotavljala, da se »nova« identiteta EGS v mednarodnih odnosih razvija prav prek dialoga EGS z ostalimi regionalnimi povezavami. Cilj najinega prispevka skoraj tri desetletja kasneje pa je pokazati, kako ta »nova« identiteta ES/EU v mednarodnih odnosih vpliva na regionalne procese drugod po svetu. Zagovarjali bova tezo, da na vse tri zgoraj omenjene novosti v okviru pojava novega regionalizma intenzivno vpliva ES/EU, ne več samo v vlogi zгледа, ampak zlasti s svojim regionalno usmerjenim zunanjepolitičnim delovanjem. S tem ko EU vse pogosteje išče politični dialog in gospodarsko sodelovanje na ravni odnosov regija-regija (imenovano tudi *group-to-group* odnosi, tudi interregionalizem), vpliva na procese regionalnega združevanja v regiji, s katero želi (poglobljene) odnose. Politična volja in zmožnost zunanjepolitičnega delovanja sta se v okviru večanja notranje in zunanje regionalne kohezije (Hurrell, 1995) v evropskih integracijah oblikovali desetletja in še danes se zdi, da ne zdržita večjih preizkušenj – razkol v pogledih držav članic v odnosu do situacije v Iraku v začetku 2003 je najbolj izrazit primer v zadnjih letih. Spodbujanje razvoja regije od zunaj (s strani ES/EU) tako lahko vodi do procesov razvoja regij, ki več ne sledijo zgledom, ki so ga v obdobju »starega« regionalizma predstavljale evropske integracije, ampak gre za nekakšno »prehitevanje po desni«. »Nove« regije vstopajo v mednarodne odnose kot subjekt, katerega politična volja in zmožnost za zunanjepolitično delovanje nista osnovani na realnih povezavah v regiji, ampak skonstruirani »od zunaj«.

V prispevku najprej opredeliva problematiko in področje proučevanja 'regionalizma' ter narediva pregled nekaterih najpomembnejših obstoječih regionalnih struktur. Nato predstaviva »pristop novega regionalizma« (PNR). V okviru tega pristopa sta Hettne in Söderbaum (1998, 2000) razvila model za proučevanje stopenj regionalnosti. Ta model uporablja kot analitični okvir najinega prispevka. Najvišja stopnja razvoja regij po njunem modelu predstavlja regionalna institucionalizirana politična skupnost, ki jo odlikuje njena (zunanjepolitična) akterska sposobnost. Ker je cilj prispevka pokazati, kako akterska sposobnost ES/EU vpliva na razvoj drugih regij, bova podrobneje predstavili pojem akterske sposobnosti. Tezo bova potrdili z orisom dejavnosti ES/EU v odnosu do drugih regij. V zaključku razpravljava o ugotovitvah in njihovih možnih implikacijah na nadaljnji razvoj regij in interregionalizma.

Razvoj regionalnega sodelovanja v mednarodni skupnosti

Evropske integracije vse od oblikovanja ESPJ naprej predstavljajo edinstveno obliko institucionaliziranega regionalnega sodelovanja držav (Benko,

1997: 179–200). Zaradi intenzivne vključenosti tudi drugih akterjev, ne le vlad, ki predstavljajo državno oblast, in specifičnega primera prenosa suverenosti na skupne institucije se jo v okviru primerjalne politologije proučuje celo kot politični sistem *sui generis*. Širjenje in poglobljanje področij regionalne integracije (politik) je EU uredila na način, da notranjo integracijo vodi v okviru ES (prvi steber), zunanjo politiko pa večinoma samostojno v drugem stebru in v kombinaciji s prvim.

Nedržavni in subdržavni akterji (npr. interesne skupine, gospodarski lobiji, mednarodne nevladne organizacije, lokalne in regionalne skupnosti, čezmejne regije, t. i. evropske regije) so se začeli politično aktivirati konec 60. in v 70. letih 20. stoletja v kontekstu nacionalnih politik za revitalizacijo manj razvitih regij. Že v 80., predvsem pa v 90. letih 20. stoletja pa so se subnacionalne regije prek čezmejnega sodelovanja (Bučar, 1995) (v okviru t. i. »novega (evropskega) regionalizma«) konstituirale kot politični akterji – govorimo o t. i. Evropi regij (Keating, 1999). Z integracijo v procese odločanja skupnih politik EU včasih v tem okviru celo začnejo prevladovati (Brinar, 1999: 8).

Drugje v mednarodni skupnosti so oblike regionalnega sodelovanja v obdobju hladne vojne potekale sicer formalizirano – v okviru mednarodnih regionalnih organizacij, a le na splošni politični ravni, s cilji razvijanja prijateljskih vezi in sodelovanja med državami; na primer Arabska liga (od leta 1945), Organizacija ameriških držav (od leta 1948), Organizacija afriške enotnosti (od leta 1963, leta 2002 preimenovana v Afriško unijo) in Organizacija islamske konference (od leta 1969).⁶ Vendar pa te velike, znotrajkontinentalne regionalne organizacije po navadi predstavljajo šibke MVO, obstoječe le na papirju (Hettne, 2005a). Konec 60., predvsem pa v 70. letih so po uspešnem zgledu ES tako začele nastajati subregionalne in transregionalne oblike sodelovanja držav na ekonomskem področju. Hurrell (2007: 153) ocenjuje, da je bil »uspeh ekonomske integracije v Evropi najpomembnejši katalizator, ki je vzpodbujal poskuse imitacije in izvoza po mnogo predelih postkolonialnega sveta«. Ta t. i. »prva generacija regionalizma« se je poleg v Evropi (ES) pojavila v Afriki, Aziji in v Amerikah (Söderbaum in Langenhove, 2005: 255) in je še vedno rastoč pojav. Je pa osnovna ideja tako ozko zastavljenega ekonomskega projekta lahko tudi politično motivirana (*ibid.*). Kot navaja Hurrell (2007: 153), so bili poskusi posnemanja in izvoza modela ES v mnogo primerih predvideni celo kot popolne federacije, s skupnimi letalskimi družbami, valutami in zastavami.⁷ Vendar pa so se povsem prve oblike

---

⁶ RIKS (2007) *Regional Integration Knowledge System, Garnet – Network of Excellence: Database, United Nations University – Comparative Regional Integration Studies*, dostopno na http://www.riks.garnet-eu.org/Regional_Arrangements.9.0.html?ěno_cache=1 (2. 7. 2007).

⁷ Kot primere lahko navedemo unijo Egipta in Sirije v obliki Združene arabske republike (v letih 1958–61), Združene arabske emirate, nastale leta 1971, obstoječe v obliki samostojne države še danes in

ekonomskega regionalnega sodelovanja – vsebinsko gre za preferenčne trgovinske sporazume (Mansfield in Milner, 1999) – podobno kot ES oz. v kontekstu »evroskleroze« 70. let nekoliko upočasnile oz. niso dajale podobnih neposrednih rezultatov kot evropska integracija; nekatere so propadle ali razvojno obstale. Hurrell (2007: 153) to obdobje mednarodnega regionalizma, ki je sledilo upočasnitvi napredka procesa evropske integracije, povzema kot »skorajšnji popolni propad regionalnih ekonomskih sporazumov izven Evrope«.

Hettne (2005a: 547) porast ekonomskega »novega regionalizma« zunaj Evrope po vsem svetu neposredno poveže z revitalizacijo evropske ekonomske integracije leta 1985, ko se je EGS z belo knjigo o notranjem trgu odločno lotila projekta dokončanja notranjega trga. Novi (ekonomski) regionalizem, imenovan tudi »odprti« regionalizem (*open regionalism*) (Reynolds, 1997; Katzenstein, 2000; Phillips, 2001), se je tako razširil konec 80. in v začetku 90. let, kar prikazuje Tabela 1. V tem kontekstu so (bile) med regionalnimi povezavami najuspešnejše Združenje jugovzhodnih azijskih držav (*Association of South Eastern Asian Nations* – ASEAN) na političnem področju, na ekonomskem pa Skupni južni trg (*Mercado Común del Sur* – MERCOSUR) in Prostotrgovinski sporazum Severne Amerike (*North American Free Trade Agreement* – NAFTA) (Hurrell, 2007: 153); v Tabeli 1 so označene z odebeljenim tiskom. Mattli (1999) podobno dokazuje, da so NAFTA, MERCOSUR in ASEAN med drugim nastali predvsem v namen bolj učinkovite mobilizacije regionalnih sredstev pri soočanju z interregionalno konkurenco (uspehom ES/EU) – torej kot neposredni odgovor na ekonomsko integracijo ES/EU. Avtorji so z uspešnostjo azijskega, latinsko- in severnoameriškega novega regionalizma fokus proučevanja z ES/EU usmerili tudi na druga območja po svetu, ki se razvijajo v regije, na primer azijsko-pacifiško regijo, vzhodno in srednjo Azijo ter srednjo in vzhodno Evropo.⁸ Neposredno povezavo med EU kot zgledom za ustanovitev regionalnih MVO z aspiracijo integracije najdemo na primer v Deklaraciji o ustanovitvi Unije arabskega Magreba (UAM),⁹ kjer je med drugimi splošnimi razlogi in nameni za ustanovitev UAM izpostavljeno tudi »sledenje uspešnim primerom drugih regionalnih unij po svetu v želji po učinkovitem sodelovanju na različnih področjih (politično, ekonomsko, kulturno, družbeno) in doseganju območja miru in varnosti«.

Federacija arabskih republik (v letih 1971–73) med Egiptom, Sirijo in Libijo (Fawcett, 2005a: 181–86). Podobno Gilson (2005: 311) navaja primer Malezijske federacije, nastale leta 1963 in razpadle 1965 z izključitvijo Singapurja.

⁸ Na primer: Rohlen 1995, Reynolds 1997, Väyrynen 1997, Phillips 2001, Mecham 2003, Allison 2004, Bohr 2004, Das 2004, Hercig 2004, Öjendal 2004.

⁹ *Déclaration de l'institution de l'Union du Maghreb Arabe [Deklaracija o ustanovitvi Unije arabskega Magreba], sprejeta 17. februarja 1989 v Marrakechu, dostopna na <http://www.maghrebarabe.org/fr/declaration.cfm> (5. 7. 2007).*

TABELA 1: Pregled nastanka regionalnih vladnih organizacij z ekonomskim mandatom sodelovanja

Leto nastanka	Ime regionalne mednarodne vladne organizacije
1967	Združenje jugovzhodnih azijskih držav (Association of South Eastern Asian Nations – ASEAN)
1969	Carinska unija južne Afrike (Southern African Customs Union – SACU)
1975	Ekonomska skupnost zahodnoafriških držav (Economic Community of West African States – ECOWAS)
1985	Organizacija ekonomskega sodelovanja (Economic Co-operation Organisation – ECO) ¹⁰
1985	Južnoazijsko združenje za regionalno sodelovanje (South Asia Association for Regional Cooperation – SAARC)
1989	Azijsko-pacifiško ekonomsko sodelovanje (Asia-Pacific Economic Co-operation – APEC)
1989	Unija arabskega Magreba (Union de Maghreb Arabe – UMA)
1991	Skupni južni trg (Mercado Común del Sur – MERCOSUR)
1992	Svet baltskih držav (Council of the Baltic States – CBS)
1992	Ekonomsko sodelovanje Črnega morja (Black Sea Economic Cooperation – BSEC)
1992	Južnoafriška razvojna skupnost (Southern African Development Community – SADC)
1994	Skupni trg za vzhodno in južno Afriko (Common Market for Eastern and Southern Africa – COMESA)
1994	Prostotrgovinski sporazum severne Amerike (North American Free Trade Agreement – NAFTA)
1994	Ekonomska in monetarna skupnost srednje Afrike (Central African Economic and Monetary Community – CEMAC)
1994	Ekonomska in monetarna skupnost zahodne Afrike (Union Economique et Monétaire de l'Ouest africain – UEMOA)
1999	Vzhodnoafriška skupnost (East African Community – EAC)

Dodana vrednost tega novega regionalizma pa ni samo v nastanku preferenčnih prostotrgovinskih sporazumov, ki vzpodbujajo odprtost – liberalizacijo gospodarstev, ampak predvsem v večji kompleksnosti, vseobsežnosti in politični dimenziji regionalizacijskih projektov/procesov (Söderbaum in

¹⁰ ECO je regionalna vladna organizacija, ki ne temelji na geografski, ampak kulturno-ideološki regionalni koheziji. Zato avtorici navajata njene članice – islamske države srednje Azije in srednjega vzhoda (Afganistan, Azerbajdžan, Iran, Kazahstan, Kirgistan, Pakistan, Tadžikistan, Turčijo, Turkmenistan in Uzbekistan).

Shaw, 2003). Poleg že obstoječega splošnega političnega in ozko vojaško-varnostnega sodelovanja v obdobju hladne vojne ter močno razširjenega ekonomskega sodelovanja po njej, med novimi področji na primer zasledimo socialno, kulturno, pravno, okoljsko, razvojno, izobraževalno, energetsko, monetarno in sodelovanje na področju človekovih pravic (Breslin in Higgott, 2000; Hettne, 2005a; Söderbaum in Langenhove, 2005). Nov trend multidimenzionalnosti regionalnega sodelovanja držav se pojavi tudi kot reakcija nasproti kompleksnemu vplivu finančne, tehnološke in tržne globalizacije. Države hočejo povečati regionalni nadzor nad omenjenimi tokovi, saj ga zaradi množine akterjev, vključenih v globalizacijske in regionalizacijske procese, na svojem tradicionalnem nacionalnem suverenem območju hitro izgublja (Väyrinen, 2003: 27). Hettne (1997) ta proces opredeljuje kot transformacijo westfalskega sistema, Telò (2007: 112–14) govori o pojavu »post hegemonškega regionalizma« v bolj turbulentnem svetovnem redu; o poglobljanju in osamosvajanju regionalizmov po vsem svetu, ki so postajali neodvisni od predhodne »globalizacije pod sponzorstvom ZDA« oziroma so celo predstavljali ščit pred ameriško hegemonijo. Predvsem se pojavljajo nevladni akterji (Gilson, 2005; Lee, 2006; Šabič in Bojinović, 2007), mikroregije (Bučar, 1993; Väyrinen, 2003), tržne sile oz. zasebni sektor in mešane koalicije akterjev (Söderbaum, 2004), ki že v času, predvsem pa od konca hladne vojne aktivno regionalno (so)delujejo. Osredotočanje na vlogo nedržavnih akterjev v procesih regionalizacij postaja zelo pomemben del literature o »novem« regionalizmu, kar Breslin in Higgott (2000: 347) postavljata v samo bistvo novih pristopov.¹¹ Benko (2000) proces vse večje aktivacije posameznih družbenih skupin (na globalni ravni) imenuje »podružbljanje« mednarodnih odnosov in posledično ugotavlja potrebo po »sociologizaciji« znanosti o mednarodnih odnosih, kar je predmet razprave članka v nadaljevanju.

Kot novega akterja v mednarodnem regionalizmu lahko identificiramo tudi regije same; stanje ali proces, kjer dve regiji sodelujeta kot regiji, imenujemo interregionalizem (Söderbaum in Langenhove, 2005: 257).¹² V zadnjih nekaj letih namreč lahko opazujemo nove pojave, v katerih institucionalizirane regije razvijajo vse močnejšo zunanjo orientacijo, se začenjajo obnašati

¹¹ Regionalno sodelovanje razumemo kot izjemno pomembno, a ne kot alternativno, temveč komplementarno raven vladanja in upravljanja v mednarodni skupnosti (Fawcett, 2005b: 23). Vse pomembnejša vloga regionalne ravni prispeva k t. i. »večplastnim« oz. »hibridnim« oblikam upravljanja in vladanja (governance) (Scholte, 2005).

¹² Sodelovanje regije s posamezno državo v tem kontekstu imenujemo bilateralizem (regija-država), Aggarwal in Fogarty (2005) pa celo razlikujeta med »čistim interregionalizmom«, ki vključuje sodelovanje dveh institucionaliziranih regij, ter »hibridnim interregionalizmom«, ki vključuje sodelovanje regije s skupino držav, ki ni regija sama po sebi – na primer sodelovanje EU z državami Afrike, Karibov in Pacifika. V literaturi pa je tudi uporabljen izraz »transregionalizem«, ki opredeljuje procese interregionalnega sodelovanja ne v izključno medvladnem smislu – torej vključuje sodelovanje nevladnih akterjev (Söderbaum in Langenhove, 2005: 258).

kot samostojni akterji in že igrajo vse pomembnejšo vlogo na globalni ravni (*world-wide*) in v zunajregionalnih (*extra-regional*) zadevah; Söderbaum in Langenhove (2005) sta tako mnenja, da že lahko govorimo o tretji generaciji regionalizma. Ta oblika sodelovanja regije z drugimi regijami je v zadnjih letih postala vse pomembnejša komponenta predvsem evropskih zunanje-političnih odnosov. Podrobneje bova ta element predstavili v četrtem delu, kjer bova pokazali, kako EU prav skozi tovrstno delovanje spodbuja razvoj regij. Pred tem pa potrebujeva analitične ravni za analizo, ki jih ponuja pristop »novega regionalizma«.

Proučevanje »novega« regionalizma z »novim regionalizmom«

Zaradi načina razvoja regij (v prvotnem pomenu regionalnih MVO) se je regije tradicionalno (od začetka pojavnosti) proučevalo kot fiksne enote – stalne, nespremenljive, obstoječe »od nekdaj« – prostorsko in časovno (Hettne in Söderbaum, 1998, 2000; Farrell, 2005a). Pomembno spoznanje novega regionalizma je, da v sodobnem mednarodnem okolju obstaja več različnih regionalizmov, ki odsevajo različne vrednote, ideologije in so produkt različnih zgodovinskih, družbenih in političnih pogojev, dobrih in šibkih značilnosti, v katerih se razvija posamezna regija.¹³ Pogoji za nastanek regionalne integracije (t. i. »*take off*« pogoji) se namreč ustvarijo z različnimi dejavniki. V primeru zahodnoevropske integracije so se ustvarili z »visoko stopnjo ekonomskega razvoja, pluralistično socialno in politično strukturo, razvitostjo administrativnega ustroja, zrelostjo politizacije prebivalstva teh dežel itd.«, česar pa v drugih primerih poskusov regionalnega integriranja (npr. v Južni Ameriki ali Afriki) ni ali je nezadostno (*ibid.*). Ker pa ES/EU po razvidnih dosežkih izstopa kot geografsko, družbeno, politično in kulturno območje, jo Benko (1997: 154) imenuje »kot neke vrste paradigmo za regionalno integracijo nasploh«, a jasno izrazi, da je v literaturi tako stališče deležno kritike. Podobno argumentira Wallace (v Breslin in Higgott, 2000: 342), da je specifičen kulturni, zgodovinski kontekst evropskega regionalizma tako drugačen od drugih primerov, da je malo verjetno, da bi ponujal model za proučevanje drugih mednarodnih regionalnih projektov po svetu. Breslin in Higgott se strinjata, da »/e/vropska sedanost ne predstavlja takšne prihodnosti svetovnega regionalizma« in celo zaključita, da je EU kot primer regionalne integracije ena največjih ovir k razvoju analitičnih in primerjalnih študij regionalnih integracij (2000: 342–43). K temu pripomore tudi dejstvo, da se je »EU raziskovalna skupnost razvila v ločeno in specifično (pod)disciplino,« ki za

---

¹³ Glej na primer: Fawcett in Hurrell (1995), Gamble in Payne (1996), Mansfield in Milner (1997), Hettne, Inotai in Sunkel (1999), Grugel in Hout (1999), Breslin in Higgott (2000), Hettne in Söderbaum (1998, 2000), Väyrynen (2003), Soderbaum in Shaw (2003), Payne (2004), BÝšš, Marchand in Shaw (2005), Hettne (2005a), Farrell, Hettne in Langenhove (2005).

izhodiščno točko primerjave skoraj vedno postavlja EU in ne druge regionalne oblike sodelovanja (*ibid.*).

Novjša pojmovanja tako sprejemajo raziskovalno izhodišče, da ne obstaja jasen model za regionalno sodelovanje/integracijo, saj se regije stalno spreminjajo na nekem območju, v družbenem procesu, imenovanem regionalizacija, ki lahko pomeni integracijo, pa tudi dezintegracijo, in predvsem da tempo sprememb regionalnosti (regionalne koherentnosti) ni enakomeren (Farrell, 2005a: 8). Fawcett (2004: 431, 2005) v tem kontekstu tudi predlaga, da je regije najprimerneje razumeti na podlagi »definijske fleksibilnosti« in zagovarja »večnivojsko in večnamensko definicijo regije, ki presega geografijo in države«, Hettne in Söderbaum (2000: 460) pa podobno »eklektične in fleksibilne definicije regij«. Katzenstein (2000: 354) poenostavlja, da so regije – med drugim – družbene konstrukcije, ustvarjene prek politike.¹⁴

»Novi regionalizem« tako združuje več različnih interdisciplinarnih pristopov k proučevanju pojma »novega« regionalizma; pravzaprav novi regionalizem pomeni ravno množino različnih teoretskih pristopov: na primer svetovni red, pristop *region-building*, teoretske pristope k ekonomskemu razvoju, mikroregionalizem, prepletanje (mreženje) regionalnih entitet, koncept regionalne varnosti in varnostnih kompleksov, regionalno nasproti globalnemu upravljanju in vladanju ter »pristop novega regionalizma« (Söderbaum in Shaw, 2003).¹⁵ Hkratno razumevanje družbene konstrukcije regije prek delovanja različnih akterjev na različnih področjih sodelovanja in v manj formalnih oblikah raziskovalci konceptualizirajo s t. i. procesom regionalizacije. S tem pojmom razumemo proces oblikovanja območja oz. geografskega prostora v regijo, pri čemer je ta proces družbene narave. Regionalizacija lahko vključuje regionalizem, in tako pomeni zavestno načrtovan (kot regionalni politični projekt) proces ali pa je (mnogo bolj pogosto) ne-načrtovan oziroma spontan proces oblikovanja regije od »spodaj navzgor«. Tudi zaradi tega lahko proces regionalizacije v isti razvijajoči regiji poteka neenakomerno na različnih področjih regionalnega sodelovanja (npr. ekonomskem, političnem, kulturnem, varnostnem itd.) (Hettne in Söderbaum, 2000: 462). Nastaja lahko kot odgovor na trende globalizacije ali zaradi nastale notranje potrebe območja, ki se jih razume kot najbolj učinkovito rešljive na regionalni ravni. Regionalizacija je torej dejanski proces vse večjih izmenjav, kontaktov in koordinacije (Hveem, 2003: 83) in se nanaša na sodelova-

¹⁴ Regije lahko pojmuje tudi na osnovi negeografske koherentnosti – Väyrynen (2003) jo po Castellsu imenuje »prostor tokov« (*space of flows*) in ga razlikuje od »prostora območij« (*space of places*).

¹⁵ Glede na množico pristopov, ki se uveljavljajo pri proučevanju novega regionalnega fenomena, nekateri že skušajo bolj sistematično urediti prihodnji fokus regionalne ravni analize mednarodnih procesov in odnosov, nekateri na primer predlagajo naslednja štiri interesna področja: a) prostor, prostorskost, meje, b) ideje in identitete (npr. regionalnost in regionalne identitete), c) vladanje in upravljanje (*governance and governmentality*), d) mreženje in logika omrežij (Bøds, Marchand in Shaw, 2005).

nje, integracijo, kohezijo in identiteto v procesu nastajanja regije (Hveem v Söderbaum, 2004: 7).

Koncept procesa regionalizacije najbolje operacionalizira t. i. PNR (»pripstop novega regionalizma« – *New Regionalism Approach*). Najpomembnejša epistemološka in ontološka predpostavka pristopa novega regionalizma je, da so regije geografska območja, ki se družbeno spreminjajo tako s časom kot prostorsko oz. da se stalno družbeno oblikujejo skozi procese od spodaj navzgor kot tudi od zgoraj navzdol. Ta razvoj NRA razume in pojasnjuje prek identifikacije t. i. ravni regionalnosti (*level of regionness*) (Hettne in Söderbaum, 1998, 2000; Hettne, 2003), definirane kot »obseg, do katerega se je ozemeljsko območje že preoblikovalo v regijo«, pri čemer je vsebinski oz. kvalitativni kriterij obstoja/nastajanja regije kohezivnost oz. povezanost.¹⁶ Avtorja identificirata pet takih stopenj v procesu nastajanja regije (povzete v Tabeli 2), in sicer regionalni prostor (*regional space*), regionalni kompleks (*regional complex*), regionalno družbo (*regional society*), regionalno skupnost (*regional community*) in regionalno institucionalizirano politično skupnost (*regional institutionalized polity*) (Hettne in Söderbaum, 2000: 462–68; Hettne, 2003: 28–29).

Tabela 2: Ravni regionalnosti

Raven regionalnosti	Regionalizacijski akterji	Elementi, značilnosti
Regionalni prostor	prebivalci, lokalne entitete (<i>localities</i>)	– geografsko zamejena skupnost, – nadzor nad naravnimi viri, – združevanje prek nekkih sklopov kulturnih vrednot in skupnih vezi družbenega reda, ustvarjenega skozi zgodovino
Regionalni kompleks	države, družbene skupine	– malo deljenega znanja, vzajemnega zaupanja, – anarhija, notranja orientiranost držav, kolektivni spomin, – možen začasen upad ravni regionalnosti zaradi oblikovanja narodov/držav, – ravnotežje moči med državami, združevanje prek konfliktov v regiji, – izkoriščevalska ekonomska naravnost namesto sodelovanja in krepilnih učinkov soodvisnosti,

¹⁶ Kohezija (družbena, ekonomska, politična) je koncept, ki ga je kot bistveno značilnost za obstoj regije predstavi že Hurrell (1995) v pionirski knjigi o novem regionalizmu, ki jo je uredil z Louise Fawcett (Fawcett in Hurrell, 1995).

Raven	Regionaliza-	Elementi, značilnosti
		<ul style="list-style-type: none"> – države so orientirane proti večjim zunanjim sistemom in ne k regiji, – prisilen proces regionalizacije (ozemeljska prisvajanja, gradnja imperijev)
Regionalna družba	države, regionalne mednarodne vladne organizacije, nevladni akterji, družbene institucije, mikroregije	<ul style="list-style-type: none"> – multidimenzionalna regionalizacija, mnogo različnih procesov komunikacije in interakcije, anarhična družba, – formalna in »prava« regija, članstvo (v formalni regiji), – vzorec odnosov bolj temelji na pravilih, – vse večja soodvisnost, sproščena notranja orientacija držav, – gibanje proti preseganju nacionalnega prostora
Regionalna skupnost	<i>usi zgoraj</i> + regionalna civilna družba	<ul style="list-style-type: none"> – trajen organizacijski okvir (formalen ali manj formalen), – družbena komunikacija, družbeno zaupanje na regionalni ravni, – konvergenca in kompatibilnost organizacij in procesov (dejanj), – regionalna kolektivna identiteta
Regionalna institucionalizirana politična skupnost	<i>usi zgoraj</i> + regija	<ul style="list-style-type: none"> – fiksna struktura procesa odločanja, – močnejša akterska sposobnost regije, – močna civilna družba, akumulacija družbenega kapitala, – stabilen meddržavni varnostni dogovor, – preprečevanje in soočanje z regionalnimi širšimi naravnimi katastrofami in izrednimi situacijami – upravljanje in razreševanje konfliktov, ustvarjanje blaginje, – izboljšano regionalno ravnotežje med področji sodelovanja

Vir: povzeto po Hettne in Söderbaum (2000: 462–68) in Hettne (2003: 28–29).

Regija kot akter in akterstvo regije

Kohezivnost razvijajoče se regije je torej bistven koncept, ki ga izpostavlja NRA in ga identificira v petih razvojnih stopnjah, razumljenih kot stopnje intenzivnosti regionalnega razvoja območja v kvalitativnem pomenu. Fokus NRA je tako »postajanje in ne obstoj« (Hettne in Söderbaum, 2000: 460); »ko

različni procesi regionalizacije na več področjih na različnih ravneh postanejo intenzivnejši in sovpadejo z nekim geografskim območjem, se kohezivnost in s tem posebnost regije v nastajanju poveča« (Hettne in Söderbaum, 2000: 461; Hettne, 2003: 28). Ta intenzivnost v skladu s predpostavkami NRA lahko skozi proces regionalizacije raste – območje napreduje na višjo raven regionalnosti ali pa stagnira oz. pada, kar dobesedno pomeni, »da je regija v procesnem smislu lahko 'več ali manj'« (Hettne in Söderbaum, 2000: 461). Če se intenzivnost in kohezivnost večata, območje, ki postaja regija, vse bolj razvija svojo lastno »osebnost« oz. sposobnost artikuliranja skupnih interesov regije. V tem primeru že govorimo o regiji kot o akterju in proučujemo delovanje regije navzven (najvišja raven regionalnosti). Torej ne gre več za orientacijo procesa nastajanja regije od znotraj, ampak v odnosu z npr. drugimi regijami (interregionalizem). Proces regionalizacije tako pravzaprav pomeni razvoj geografskega območja iz pasivnega objekta (arene) v aktivnega subjekta (akterja), ki je vse bolj sposoben artikulirati transnacionalne interese nastajajoče regije (Hettne, 2005a: 555). Regija je lahko kot akter razvidna prek delovanja regionalne MVO, ki jo predstavlja; vendar so te študije za zdaj omejene samo na delovanje EU (*ibid.*).

Osnovni pojem v tem kontekstu proučevanja je razvoj akterskosti (v zadnji stopnji regionalnosti – institucionalizirani regionalni politični skupnosti). V najsplošnejšem sociološkem smislu akterskost pomeni sposobnost oblikovanja odločitev in delovanja v smeri njihove izvršitve (Bretherton in Vogler, 1999: 21). Akterskost se od akterja razlikuje v dinamiki, ki jo koncept akterstva zajame. Akterstvo implicira odmik od statičnega (v mednarodnih odnosih tudi etatično monoakterskega) razumevanja akterja k bolj procesno in zmožnostno usmerjenemu razumevanju akterstva. »Akterstvo, ki se po navadi nanaša na zunanje obnašanje, implicira večji obseg delovanja in manevrskega prostora, v nekaterih primerih celo pravno osebnost. /.../ definira zmožnost (*capability*) vplivati na zunanje okolje« (Hettne, 2005a: 555–6). Rüländ (v Söderbaum in Langenhove, 2005: 259) pa akterstvo definira širše od zgolj akterske sposobnosti. Meni, da je akterstvo sposobnost regij in regionalnih organizacij, »da razvijejo navzočnost, postanejo prepoznavne, proizvedejo interese, formulirajo cilje in politike, odločajo in izvajajo odločitve« (*ibid.*). Hurrell (2007: 154) ne govori o akterskosti neposredno, ampak uvaja pojem »regionalne konsolidacije«, ki pomeni stanje, ko regija igra odločujočo vlogo v odnosih med državami te regije in ostalim svetom ter predstavlja organiziran temelj za politiko znotraj regije na raznolikih področjih.

Iz zgoraj navedenih različnih opredelitev akterskosti je mogoče identificirati dva elementa, ki ju koncept akterskosti vključuje: (a) navzočnost kot dinamiko med notranjim razvojem regije in zunanjimi implikacijami tega razvoja in (b) zmožnost (koherentnega in konsistentnega) delovanja. Tretji

element, ki je v zgornjih opredelitvah zajet zgolj posredno, je vloga okolja, v katerega regija vstopa s svojim (zunanjepolitičnim) akterstvom. Obstoječe mednarodno okolje lahko deluje spodbujevalno ali zaviralno v razvoju navzočnosti in zmožnosti regije. Okolje tudi preferira nekatere akterje, ki vanj vstopajo s svojimi posebnimi značilnostmi, s samo specifikko svoje narave kot tudi s posebnimi cilji in načini delovanja, in zavira druge (Hay, 2002; Jessop, 1990, 2005). S konceptom akterstva lahko teoretično zajamemo tako notranjo dinamiko razvoja akterja kot tudi spremembe v mednarodnem okolju, v katerem le-ta deluje (Hill, 1993: 309). Navzočnost je posledično izraz posebnega odnosa med akterjem in okoljem (Kajnč, 2006: 10). Zmožnost je vprašanje vpliva na oblikovanje tega odnosa.

Zgoraj sva omenili, da so študije regij z akterskim (zunanjim delovanjem) omejene na EU. Od osnovnega problema v zvezi z možnostjo obstoja zunanjepolitičnega akterja, ki ni država,¹⁷ so se študije, vezane na akterskost EGS v 70. letih prejšnjega stoletja, osredotočile na pogoje za obstoj akterja. Čeprav je nemogoče govoriti o konsenzu v znanosti o mednarodnih odnosih, je temeljni premik, ki je omogočil nadaljnje raziskovanje akterskosti EGS, predstavljal premik od nujne suverenosti akterja (za oblikovanje odločitev in njihovo izvrševanje) h konceptu avtonomije akterja (Sjostedt, 1977). Ta preskok je omogočil naslednjo stopnjo proučevanja EGS kot akterja, in sicer naravo in značilnosti delovanja EGS v mednarodnih odnosih, in se tako premaknil k bolj procesnemu proučevanju njenih dosežkov in s tem k akterskosti (White, 2001).

Razumevanje akterstva EU se ločuje glede na bolj agentsko in bolj strukturno usmerjene pristope. Prvi se osredotočajo na naravo EU v smislu njenih značilnosti (kot je civilna ali normativna sila), vezanih na cilje in sredstva, s katerimi EU uveljavlja svojo akterskost (Larsen, 2002; Manners, 2000; Smith, 2005). Drugi, strukturni, se osredotočajo na procese in odnose, ki jih delovanje tega novega akterja povzroča v mednarodni skupnosti in govorijo o strukturni zunanji politiki (Keukeleire, 2003; Telò 2007) in evropskem zunanjem vladanju (Lavenex, 2004). V pristopih, ki poskušajo presegati agentske in strukturne delitve zasledimo pojmovanje akterskosti EU v obliki posebne mednarodne identitete EU (Whitman, 1997, 1998).

Ne glede na te delitve pa je akterskost EU mogoče analizirati glede na vloge, ki jih EU opravlja v mednarodni skupnosti. Hill (1993) tako opredeljuje vloge EGS v svetu, kot so: stabilizator Zahodne Evrope, upravljavec svetovne trgovine, primarni »glas« razvitega sveta v odnosu do Juga, drugi »Zahod-

¹⁷ Vprašanje, kakšne vrste akter je EGS v mednarodnih odnosih, je prevladovalo vse do druge polovice 70. let 20. stoletja. V poskusih iskanja odgovora na to vprašanje so nekateri avtorji odgovarjali normativno in razvijali koncepte Evrope kot civilne sile (Duchene, 1973), supersile v nastajanju (Galtung 1973) ali pa so zavrgli te pojme ((Bull, 1983). Drugi so se vprašanja narave akterja lotili konceptualno in predlagali uporabo konceptov, kot je koalicija (Calleo, 1975; Webb, 1977; Wallace, 1983).

ni« glas v mednarodni diplomaciji, in vloge EU (po koncu hladne vojne), kot so zamenjava za Sovjetsko zvezo v globalni poziciji moči, regijski pomirjevalec, globalni posrednik, posrednik v reševanju konfliktov, most med revnimi in bogatimi ter nadzornik svetovne ekonomije. Način delovanja EU v opravljanju teh vlog je v ospredju najine analize. V naslednjem razdelku bova pokazali na preferenco EU po delovanju na ravni regija-regija, prek pregleda razvoja posameznih interregionalnih odnosov med EU in drugimi regijami, prek katerih EU spodbuja razvoj drugih regij na raven, ki od njih zahteva (zunanjepolitično) aktersko sposobnost.

Vpliv Evropske skupnosti/unije na oblikovanje (akterske sposobnosti) drugih regij

Kot novega akterja v mednarodnem regionalizmu sva identificirali tudi regije same; stanje ali proces, kjer dve regiji sodelujeta kot regiji, imenujemo interregionalizem (Söderbaum in Langenhove, 2005: 257). V zadnjih nekaj letih namreč lahko opazujemo nove pojave, v katerih institucionalizirane regije razvijajo vse močnejšo zunanjo orientacijo, se začenjajo obnašati kot samostojni akterji in že igrajo vse pomembnejšo vlogo na globalni ravni (*world-wide*) in v zunajregionalnih (*extra-regional*) zadevah; Söderbaum in Langenhove (2005) sta tako menja, da že lahko govorimo o tretji generaciji regionalizma. Ta oblika sodelovanja regije z drugimi regijami je v zadnjih letih postala vse pomembnejša komponenta predvsem evropskih zunanjepolitičnih odnosov. Izvaja se v obliki številnih interregionalnih dogovorov predvsem z oddaljenimi območji v Afriki, Aziji in Latinski Ameriki, pri čemer EU predstavlja t. i. žarišče (*hub*) teh odnosov, medtem ko to ne velja za odnose s Severno Ameriko, kjer EU vzpostavlja in ohranja bilateralne odnose namesto skupinskega dialoga z NAFTA (Aggarwal in Fogarty, 2005). Cilj EU sta formalizacija in institucionalizacija odnosov med regionalnimi telesi in regijami z namenom obiti razpršene in neformalne transregionalne in bilateralne odnose, vendar pri tem ohraniti določeno mero pragmatične raznolikosti (Hettne in Söderbaum, 2005: 544–5). Omenjeni sporazumi EU z drugimi regijami so povsem skladni z evropsko regionalno ideologijo; ne vključujejo le trgovine in tujih investicij, temveč tudi politični dialog in kulturne odnose med sodelujočimi regijami, kar nakazuje na to, da EU v odnose z drugimi regijami uspe vključevati področja sodelovanja lastnega procesa regionalizacije.

ES/EU – države AKP

Države Afrike, Karibov in Pacifika (države AKP) same po sebi ne tvorijo nobene institucionalizirane regije, avtorici po analitičnem modelu ocenjuje-

va, da dosegajo kvečjemu stopnjo regionalizacije regionalnega kompleksa, v katerem svojo varnost v kompleksnem smislu razumejo soodvisno od drugih držav v regionalnem prostoru. Zato v okviru interregionalizma ES/EU ob vplivu na območje AKP izpostavlja sicer bolj institucionalizirano območje Afrike na stopnji regionalne družbe. Eden od problemov regionalizmov v Afriki sta delovanje sedmih subregionalnih vladnih organizacij ekonomske narave in množina regionalnih ekonomskih skupnosti in brezcarinskih sporazumov, ki povzročajo institucionalno razširjanje in prekrivanje idej in pojavov regionalizmov znotraj formalne makroregije (Afriške unije) (Bach, 2005). Vpliv ES/EU na afriški regionalizem v tem kontekstu poteka na idejni ravni in neposredno prek zunanje politike ES/EU. Prepletanje in prekrivanje institucij regionalne narave Bach (2005: 83) pripisuje prenašanju med seboj konkurenčnih norm in modelov iz Evrope. Kot primere naveda najprej inspiracijo osnovnega funkcionalnega regionalnega sodelovanja v začetku EGS, vključitev načrta za skupno kmetijsko politiko v Ekonomsko unijo zahodne Afrike po zgledu tiste, oblikovane v ES, in nenazadnje kopiranje Maastrichtske pogodbe in konvergenčnih kriterijev pri oblikovanju UEMOA in CEMAC ali pa naznanitev ECOWAS držav o vstopu v postmaastrichtski makroekonomski konvergentni model z namenom vzpostaviti drugo monetarno območje v zahodni Afriki. Dahou (2004) v kontekstu vpliva idej o EU kot modelu za regionalizem izpostavlja nedavno stimulacijo razprav v zahodni Afriki o čezmejnem sodelovanju po vzoru »evroregij«, kjer »nacionalne periferije afriških držav postajajo centri regionalne konstrukcije«. Zaradi specifičnosti pomena teritorija kot pravnega elementa suverenosti držav v Afriki (umetno nastale meje) in hkrati dejanskega prostora realnih regionalnih (npr. predvsem čezmejnih) tokov tako »umetno« modelno sledenje EU-tipu regionalizma v Afriki povzroča veliko neusklajenost med regionalizmi (državno vodenimi projekti) in procesi regionalizacije (*de facto* delovanje nevladnih regionalnih akterjev) v različnih (sub)regionalnih prostorih.

Interregionalizem ima kot oblika zunanjepolitičnih odnosov ES/EU v odnosih med EU in državami AKP dolgo zgodovino, vendar ohlapno in temelječo na (neo)kolonialnih odnosih. V preteklosti so ti odnosi temeljili na razvojnem sodelovanju in trgovini (npr. Sporazum iz Yaoundé in Loméjske konvencije od sredine 60. let 20. stoletja), s postopnim razvojem prepričanja, da je regionalna integracija najboljša razvojna strategija. Države AKP so si prizadevale, da bi delovale kot »kolektivna enota«, kot jih je naslavljala ES, vendar pa je slednja to skupino držav v svojih interregionalnih odnosih zapostavljala in uporabljala različna, nekoherentna in nekonsistentna načela delovanja. Teritorialno je skušala države regionalizirati, razvojno pa jih je med seboj razlikovala na manj razvite, zaprte, otoške države ipd. (Hettne, 2005b: 283). Dandanes se vsaj s strani EU političnih odločevalcev v odnosih

začenja poudarjati simetrija oz. »partnerstvo«. Še posebej v okviru aktualnega (v veljavi od junija 2000, revidiran leta 2005 skladno z določilom v originalnem sporazumu) Cotonou sporazuma o partnerstvu med EU in državami AKP so v ospredju vzajemna trgovina, regionalno ekonomsko sodelovanje in integracija, človekove pravice, demokracija in *good governance*, poseben poudarek pa je na sporazumih ekonomskega partnerstva z geografsko subregionalnimi mednarodnimi vladnimi organizacijami (v Afriki npr. SADC in EAC) (Hettne in Söderbaum, 2005: 545–6). Ti elementi od držav AKP zahtevajo velike prilagoditve na normativni ravni, ki jo vidno navdihujejo dosežki konstrukcije ES/EU (Bach, 2005: 183). EU v dokumentih Evropske komisije¹⁸ trdi, da naj bi na tak način pomagala državam AKP, da bi se povezale s sosednjimi regijami, izgradile institucionalne zmožnosti in dosegle zgoraj omenjene cilje. Kritiki odnosov med EU in državami AKP pa ocenjujejo, da gre za ekonomsko liberalizacijo v korist interesov EU,¹⁹ za realizem namesto idealizma, za vse večji premik od sodelovanja k prisili oz. za t. i. odnos mehkega imperializma (Farrell, 2005b). Če EU podpira in spodbuja zgolj družbeno-ekonomske modele razvoja, ki prispevajo k ciljem njene lastne politike sodelovanja in njenim lastnim političnim in družbenim vrednotam, težko doseže zaupanje in legitimnost ter je prej razumljena kot imperialistična sila, ki vsiljuje svoj model regionalizma kot t. i. »partnerka« pri razvoju.

ES/EU – Sredozemlje

Kljub temu da je EU t. i. zunanji akter, je po mnenju znanstvene skupnosti (npr. Adler in dr. 2006) najvplivnejši regionalizacijski akter v Sredozemlju; Pace (2006b) celo argumentira, da je hegemonski.²⁰ Tak položaj se EU omogoča predvsem zaradi dejstva, da se Sredozemlje v času in tudi po koncu hladne vojne razvija na stopnji regionalne družbe, a v odsotnosti artikulacije in institucionalizacije jasnega regionalnega projekta na medvladni ravni na politično-varnostnem ali ekonomskem področju, medtem ko je na drugi strani v državah severnega Sredozemlja, ki so tudi države članice EU, vedno obstajal močan interes po skupni evropski politiki do južnega Sredozemlja, ki se je ob procesu vzhodne širitve v 90. letih 20. stoletja zgolj povečal (Kajnc in Šabič, 2004).

¹⁸ Glej na primer: *European Commission (1996) Green Paper on Relations between the European Union and the ACP Countries on the Eve of the 21st Century: Challenges and Options for a New Partnership*, Brussels, COM (96) 570.

¹⁹ Okrepljena pravila v okviru STO (Svetovne trgovinske organizacije – World Trade Organisation), ki več ne dopuščajo preferencialne in diskriminatorne obravnave AKP držav s strani EU, dovoljujejo pa preferenčne sporazume znotraj prostotrgovinskih območij, so povod za kritike, da gre v primerih poskusov izgradnje regionalnih prostotrgovinskih območij med skupinami držav AKP zlasti za trgovinske interese EU, ki se navezujejo prav na okrepljena pravila STO.

²⁰ Na splošno je v moderni zgodovini regionalizacije Sredozemlja (od 19. stoletja) še posebej značilen in pomemben vpliv zunanjih akterjev (Calleya, 1997).

V Sredozemlju obstajajo zgolj subregionalne mednarodne vladne organizacije funkcionalne narave (okoljsko, turistično, transportno in znanstveno sodelovanje, vezano na Sredozemsko morje) in pa pansredozemsko neformalno politično sodelovanje držav (npr. Sredozemski forum za dialog in sodelovanje). To se splošno (tudi s strani EU) ocenjuje kot neuspešen regionalni projekt ali vsaj neprimerno manj uspešen kot ES/EU. Vendar na območju poteka prepoznaven in intenziven proces regionalizacije, ki je spontan, »od spodaj navzgor« v smislu regionalnega sodelovanja lokalnih, mikro- in subregionalnih nedežavnih akterjev (Bojinović, 2007). Močan (hegemonski) vpliv EU na Sredozemlje izhaja tudi iz zgodovinskega dejavnika, in sicer se med slednjimi najbolj izpostavlja kolonializem in gospodarsko »nazadnjaštvo« neevropskih držav Sredozemlja (Adler in Crawford, 2006: 27). V tem kontekstu EU z aktivacijo bodisi svoje materialne bodisi normativne moči po potrebi izpostavlja omenjeni zgodovinski strukturi in s tem »očitno« perifernost Sredozemlja v primerjavi s središčem – Evropo (EU) (*ibid.*). To nekatere avtorji interpretirajo kot t. i. »tamponsko logiko« (del Sarto in Schumacher 2005), ki deluje v korist utrjevanja hegemonije EU. Perifernost Sredozemlja je še dodatno izpostavljena v kontekstu že omenjene veliko višje stopnje regionalnosti EU kot regije nasproti Sredozemlju. Na drugi strani pa EU zapostavlja širši zgodovinski kontekst, ki je pomemben za regionalizacijo Sredozemlja in območje naslavlja, kot da obstaja zgolj od časa, ko je sama začela »komunicirati z njim«.

Do Sredozemlja je ES/EU oblikovala najjasnejšo regionalno politiko, začeti v 60. letih 20. stoletja, kar pa nikakor ne pomeni, da je zaradi trajnosti ta politika konsistentna. Začetni sporazumi med EGS in državami južnega Sredozemlja, podpisani že konec 50. let in začetek 60. let 20. stoletja, so oblikovali odnose bilateralnega gospodarskega preferenčnega sodelovanja, ki so ga v veliki meri spodbudili francoski postkolonialni interesi. Prva generacija teh sporazumov je postopoma zahtevala revizijo ali podaljšanje (sporazumi so bili v večini primerov sklenjeni za deset let) ravno v času prve naftne krize v letih 1972–73. EGS je ob naftnih šokih, zavedajoč se pomena držav v regiji za njen lasten gospodarski razvoj, in tudi za poenostavitev različnih sporazumov hotela oblikovati odnose regija-regija, kar lahko vidimo v poskusih oblikovanja evro-arabskega dialoga in globalne sredozemske politike, zastavljene konec 70. let 20. stoletja. Vendar so se pokazale prevelike razlike med državami v južnem Sredozemlju za oblikovanje skupne politike ali nekega okvirnega skupnega sporazuma, tako so odnosi med EGS in državami v južnem Sredozemlju ostali bilateralne narave (Smith, 2002). Regionalno dimenzijo sodelovanja s Sredozemljem kot s skupino držav oziroma »sosednjo« regijo je EU razvila šele leta 1995 z oblikovanjem ESPa (Evro-sredozemskega partnerstva – *Euro-Mediterranean Partnership*), katerega glavni cilj je oblikovati evro-sredozemsko regijo. V ESPa, ki je zastavljen skupaj s

t. i. »sredozemskimi državami partnerkami« v Barcelonski deklaraciji, je EU na novo vključila tudi politično in družbeno-kulturno sodelovanje s poudarkom na promociji in varstvu človekovih pravic. Slednje komponente zunanje politike EU izhajajo iz kompleksnega razumevanja varnosti in t. i. treh košaric oz. dimenzij varnosti, oblikovanih po uspešnem modelu Konferen-ce/Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (K/OVSE). Tem regionalnim elementom je EU dodala tiste, ki so značilne za njen lasten proces regionalne integracije, npr. mehke varnostne prakse in izgradnjo skupnega ekonomskega prostora z upanjem na prelivanje (*spill-over*) sodelovanja na druga področja (Adler in Crawford, 2006: 20, 26), pa tudi mikro- in subregionalno sodelovanje, parlamentarno dimenzijo interregionalnega sodelovanja in vključevanje nevladnih akterjev (Šabič in Bojinović, 2007). Vendar pa je v kontekstu širitve EU na vzhod leta 2004 in na novo zastavljene politike do vzhodnih sosedov EU oblikovala ESPo (Evropsko sosedsko politiko – *European Neighbourhood Policy*) tudi za sredozemske partnerke. Cilj obeh politik naj bi bil jasen, niti ga EU ne skriva, tj. zagotoviti varnost na njenih zunanjih mejah, zato si EU na tem območju ustvarja t. i. krog prijateljev (Johansson–Nogués, 2004).

Največja kritika obeh politik je, da naj bi vsebinsko dosegali iste (barcelonske) cilje, a hkrati na proceduralno različen način; ESPa poteka v močno poudarjenem multilateralnem okviru s skupnimi regionalnimi instrumenti in praksami (npr. evro-sredozemske konference), v katerem že sodelujejo vse partnerske države. Nasprotno pa ESPo izjemno poudarja bilateralno komponento sodelovanja (EU-država partnerka) (Pace, 2006a), in zato po ocenah analitikov vnaša zmedo v odnose med EU in Sredozemljem, saj dekonstruira logiko interregionalnega sodelovanja ESPa in temelji zgolj na bilateralnem sodelovanju EU s posameznimi državami iz Sredozemlja. Druga velika slabost, ki jo interregionalizem EU vnaša v proces regionalizacije v Sredozemlju, je dejstvo, da EU izključno sama definira Sredozemlje oz. poenostavlja njegovo razumevanje z namenom lažje upravljati z območjem. Kot regijo EU občasno definira in naslavlja Sredozemlje, občasno pa kot Bližnji ali Srednji Vzhod (*Near/Middle East*).²¹ Tretji negativen vpliv EU na notranjo izgradnjo sredozemske regije je sam cilj izgradnje evro-sredozemske regije. Problematična je ravno izgradnja nove regije, ki ni ne sredozemska ne

---

²¹ Države Zahodnega Balkana ob Sredozemskem morju niso vključene v EMP niti v ENP zaradi zgodovinskih in političnih razlogov (Pace, 2006a), v okviru EU-politik pa zato, ker so del širitvenega procesa in bi njihova vključitev v eno od politik do Sredozemlja predstavljala napačen signal za njihova pričakovana o pridružitvi. Je pa bilo to območje v času obstoja Socialistične federativne republike Jugoslavije del Globalne sredozemske politike EGS. Libija v okviru definicije Sredozemlja – vsaj ne v okviru politike, ki naslavlja regijo, tj. EMP – ni bila vključena v času sankcij Združenih narodov, na drugi strani pa je EU v EMP začela vključevati popolnoma nesredozemsko Mavretanijo. Instrumentalizirana definicija Sredozemlja kot »južnih sredozemskih partnerjev« se osredotoča na geografske subregije Sredozemlja (Magreb, Mašrak, Južno Evropo in zapostavlja Balkanski polotok).

»evropska«. ²² Nekateri že ocenjujejo, da v primeru ESPa EU izvaja t. i. »normativni regionalizem«, pri čemer od zunaj projicira svoj model regionalizacije na južne partnerje in pri tem ovira oz. ne dopusti Sredozemlju, da bi se razvijalo s svojo lastno regionalno dinamiko (Pace, 2006b). Regionalni akterji v Sredozemlju še niso razvili lastnih regionalnih vrednot v obliki regionalne skupnosti, EU pa že na tej stopnji sodeluje z regijo in gradi novo regijo oz. medregionalen prostor na osnovi (domnevno obstoječih) skupnih vrednot. Druga še večja dihotomija, ki jo EU izvaja skozi prakse ESPo, pa je omenjeno spreminjanje načina komunikacije s Sredozemljem, ki je v tem primeru bilateralen in temelji na prevladujočem diskurzu liberalnih reform – pogojevanje sodelovanja z liberalnimi vrednotami demokracije in spoštovanja človekovih pravic (Malmvig, 2004), kar Pace, (2006b) na podlagi gornje analogije ocenjuje kot »normativni bilateralizem« EU.

Kljub sklicevanju na skupne (evro-sredozemske) vrednote, norme in interese EU v kontekstu ESPa in ESPo družbeno-kulturnih, ekonomskih in razvojnih potreb Sredozemlja ne naslavlja kot dejanskega cilja. Norme in načela niso cilji sami po sebi, ampak so izrabljeni v namen doseganja skupnih (v pomenu skupnih EU) interesov – vpliva v sosedstvu in stabilizacije sosedstva (Hettne in Söderbaum, 2005: 7). Problem, ki izhaja iz tega odnosa interregionalizma, je dejstvo, da EU dejansko sama izvaja konstrukcijo (evro-)sredozemske regije – kot pravita Adler in Crawford (2006), eksperimentira z izgradnjo nove regije po lastnem modelu in potrebi/interesu – na eni strani zahteva aktersko sposobnost Sredozemlja kot regije (torej najvišjo stopnjo regionalnosti), na drugi pa dekonstruira sam obstoj te iste regije (kot regionalne družbe).

ES/EU – MERCOSUR

Za razliko od držav AKP so se odnosi med EU in Latinsko Ameriko kljub dolgotrajnemu in podobnemu (kolonialnemu) vplivu, podobno kot s Sredozemljem, okrepili šele v 90. letih in danes obstajajo partnerstva z več latinoameriškimi regijami, med katerimi je najpomembnejše z MERCOSUR-jem. ²³ Slednji je nastal leta 1991 in po zgledu EU je leta 1995 oblikoval carinsko unijo (Sanchez Bajo, 2005: 34). Interregionalizem EU-MERCOSUR se je razvil iz primarno trgovinskih odnosov, vključuje pa tudi sodelovanje in politični dialog (Santander, 2005). Pred tem – v 70. in 80. letih – je obstajalo

²² Norme in vrednote, za katere EU trdi, da so skupne, so predstavljene na naslednjih področjih: demokracija, vladavina prava, »good governance«, spoštovanje človekovih pravic (vključno s pravicami manjšin), promocija dobrih medsosedskih odnosov, načela tržne ekonomije, svobodna trgovina, trajnostni razvoj in zmanjševanje revščine ter glavni vidiki zunanjega delovanja EU (boj proti terorizmu in širjenju orožja za množično uničevanje kot tudi spoštovanje mednarodnega prava in naporu za doseganje reševanja konfliktov) (Pace, 2006b: 8).

²³ Drugi dve skupini interregionalnih odnosov sta še Andska skupnost in Srednjeameriški skupni trg.

sodelovanje ES z državami Srednje in Južne Amerike s ciljem doseči mir in demokratizacijo. Po koncu hladne vojne z vznikom novega regionalizma, predvsem pa tudi kot posledica poglobljanja evropske integracije in uvedbe instrumentov za konsolidacijo njenih zunanjih dejavnosti, je EU pridobila sposobnost, da razvije mnogo bolj ambiciozne interregionalne sporazume. Tako lahko govorimo o »novem interregionalizmu«, ki vključuje pogajanja o pridružitvi – in ne več samo dialogu skupina-skupina, na primer na področju skupnih programov za liberalizacijo trgovine (Santander, 2005: 290–1), leta 2004 pa so bila zaključena pogajanja o transkontinentalnem prostotrgovinskem območju, temelječem na interregionalnem sporazumu iz leta 1995 (Sanchez Bajo, 1999: 928).

Vendar pa Sanchez Bajo (1999, 2005) ugotavlja, da je vpliv EU na MERCOSUR mnogo bolj viden v kontekstu »stebra« političnega sodelovanja kot pa trgovinskega stebra, kar je zelo specifično za ta interregionalne odnos. To ponazarja tako s primerom vpliva EU na vzpostavitev MERCOSUR-ja, ki je pred tem deloval zgolj kot carinska unija, kot subjekta mednarodnega prava leta 1995, ideje o skupnem trgu in predvsem težnje in spodbujanja institucionalizacije MERCOSUR-ja. Slednja se je oblikovala skozi družbeno konstrukcijo vizije MERCOSUR-ja kot regionalne integracije tudi prek zgodovinsko oblikovanih intelektualnih vezi med območjem EU in Latinske Amerike.²⁴ Najbolj neposredni vpliv EU na MERCOSUR pa je videti v ideji, da slednji postane institucionalno prepoznaven, da se bo lahko vključeval v mednarodna pogajanja z npr. EU, s prostotrgovinskim območjem ASEAN ali z STO (Sanchez Bajo, 1999: 937–8), kar odstopa od MERCOSUR-jeve »tradicionalne« nizke stopnje institucionalizacije. MERCOSUR je namreč tradicionalno temeljil na izključno medvladnih odnosih, brez pravnega organa in odločitve institucij so bile nedokončne (neobvezne za upoštevanje s strani držav), kar kaže na veliko odstopanje od institucionalnega ustroja EU (Mecham, 2003: 382). Med pogajanjmi o EU-MERCOSUR prostotrgovinskem sporazumu (2000–2006) pa je EU uspela izvajati močan političen vpliv na institucionalizacijo MERCOSUR-ja ne samo na medvladni ravni, ampak tudi na ravni civilne družbe; Evropska komisija je sponzorirala participacijo družbeno-ekonomskih skupin, kot so sindikati, podjetniki, fundacije in nevladne organizacije (Sanchez Bajo, 2005: 50–3). Santander (2005) ugotavlja, da v primeru MERCOSUR-ja EU prispeva k splošni konsolidaciji regionalizma. Vendar pa zadnja tendenca, da se EU z Latinsko Ameriko dogovarja zunaj interregionalnih vrhov, bilateralno z izbranimi državami – regionalnimi velesilami (predvsem z Brazilijo), temu delno nasprotuje.

---

²⁴ Seveda je Latinska Amerika v geografsko-zgodovinskem in političnem regionalnem kontekstu povezana tudi z ZDA oziroma Severno Ameriko. Avtorici izpostavljata samo odnos MERCOSUR-EU.

ES/EU – Azija

Interregionalizem med EU in Azijo je prav tako obsežen, saj zajema trgovino, politiko, kulturo, znanost, varstvo okolja itn. (Hettne in Söderbaum, 2005: 546–7), vendar je zaradi raznolikosti Azije in njenih regionalizmov ob tem nesmiselno govoriti o nekem monolitičnem odnosu EU-Azija. ES je odnose z azijskimi subregionalnimi organizacijami ekonomske narave (predvsem s SAADC) vzpostavila že v 70. in 80. letih in podobno kot drugje je bil osrednji del sodelovanja tehnična pomoč azijskim državam in ideja o morebitni ustanovitvi južnoazijske ekonomske unije, katere model je vedno predstavljala ES. V tem času so bile te subregionalne organizacije nizko institucionalizirane in ideja regionalizma ni bila visok cilj v zunanji politik azijskih držav; regionalizem na območju Azije in Pacifika je v osnovi vodil trg in je bil neinstitutionaliziran (Das 2004). Glede na to da je bil v procesu regionalizacije do poznih 90. let regionalizem v Aziji bolj stranski produkt tržne dinamike in kot tak najbolj transnacionalne in šibke formalne medvladne narave, stopnjo regionalizacije v tem obdobju ocenjujeva kot regionalno družbo. Po koncu hladne vojne se ekonomski regionalizem bolj institucionalizira (ustanovitev APEC in AFTA²⁵ med letoma 1989 in 1992). Vendar pa so se azijske države načrtnega regionalnega ekonomskega in monetarnega sodelovanja z izjemnim porastom institucionalne podpore lotile predvsem zaradi negativnega vpliva azijske finančne krize v letih 1997–98 (Das 2004). Kot cilj so si te institucije zastavile oblikovanje integriranega jugovzhodno azijskega trga z možnostjo njegove širitve (Nesadurai 2005), kar je popoln približek ideji evropskega skupnega trga. Zadnji regionalni projekt je vzhodnoazijski; ASEAN plus 3 forum,²⁶ ki razširja regionalni prostor azijskega regionalizma z juga oz. jugovzhoda na celotno vzhodno Azijo (*ibid.*). Slednja institucija je po letu 2003 tudi močno spodbudila razprave o nastanku vzhodnoazijske skupnosti z elementi regionalne skupnosti. Ob tem je bil vzpostavljen Vzhodnoazijski forum, ki naj bi omogočal oblikovanje te skupnosti s cilji vzdrževanja sodelovanja med Kitajsko in Japonsko ter konstruktivno usmerjanje »nezdravih brezciljnih nacionalizmov« (Wada 2006: 45–6). Za razliko od drugih omenjenih regij, s katerimi EU vzpostavlja interregionalne odnose, je vzhodna Azija pred vstopom v slednje jasno izoblikovala svoj notranji obstoj, prek katerega se je zmožna kolektivno pogajati, tj. institucionalno strukturo (npr. regionalni forum ASEAN) in tudi promocijo »azijskih« vrednot (Gilson 2005: 311). O slednjih se veliko govori v političnem diskurzu in se jih z intelektualnim celo upravičuje, a kaj konkretno »azijske vrednote« so,

²⁵ AFTA (ASEAN Free Trade Area) je prostotrgovinsko območje ASEAN-a.

²⁶ Regija vzhodna Azija niti v interregionalnih odnosih z EU ni povsem strogo razumljena kot regionalna organizacija, ampak se jo pojmuje v smislu držav APT (ASEAN plus 3), to so države članice ASEAN in še tri – Japonska, Kitajska in Južna Koreja (Gilson, 2005: 324, op. 1, 3).

še vedno predstavlja predmet resnih nestrinjanj (Katzenstein 2000: 355). Vsekakor pa vsaj diskurzivne prakse o azijskih vrednotah nakazujejo na željo po intenzivnejši regionalizaciji k ravni regionalne skupnosti. Na tak način se Azija (v kakršnem koli pomenu) sama predstavlja navzven kot kohezivna regija, kar je mogoče opaziti predvsem v njenih interregionalnih odnosih z EU, v katerih je do nedavnega bila neinstitucionaliziran, neartikuliran in notranje nekoherenten akter (regija) s posledično podrejeno vlogo. V obdobju po koncu hladne vojne se izpostavljata predvsem dve interregionalni instituciji, ki ju EU najbolj uporablja za upravljanje z ekonomskimi in političnimi odnosi z Azijo, to sta: Sestanki Azija-Evropa (*Asia-Europe Meeting* – ASEM) in Dialog EU-ASEAN; strategija EU do Azije je bila jasno zastavljena leta 2001 (Söderbaum, Stålgren in Langenhove, 2005: 370). Po letu 2004 je s podpisom sporazuma o prostotrgovinskem območju v jugovzhodni Aziji prišlo do spremembe odnosa z EU v t. i. »enakovredno partnerstvo« tako v primeru ASEM kot Dialoga EU-ASEAN (Gilson, 2005: 312). Ta »odnos med enakimi« je v primeru interregionalizma z Azijo še posebej poudarjen in jasno je opaziti, da EU v tem dialogu ne daje toliko poudarka na *good governance* in človekove pravice, ampak na političen in predvsem ekonomski dialog »izmenjave mnenj in najboljših praks«, kar Hettne in Söderbaum (2005: 548–9) ocenjujeta kot odnos diplomatskega pragmatizma (še posebej če ta odnos primerjamo z odnosom EU do politično in ekonomsko šibkejših držav AKP). Strategija EU do Azije se dogaja brez jasnega cilja (do Azije) zgolj v smeri povečanja navzočnosti EU kot globalnega akterja v političnih in ekonomskih zadevah (Söderbaum, Stålgren in Langenhove, 2005). Azija torej postaja enakovreden partner EU in je sposobna razvijati simetrične ekonomske in politične interregionalne odnose z EU. Na tak način se vzhodna Azija (predvsem v okviru ASEM) lahko predstavlja kot regionalna politična in ekonomska entiteta ne le v odnosih z EU, ampak tudi v univerzalnem smislu ter tako prispeva k »tretji stranici« v globalnem trikotniku regionalnih blokov (Gilson, 2005).²⁷

V Tabeli 3 predstavljava razvoj evropske integracije po stopnjah regionalnosti in njen vpliv na razvoj regionalne ravni sodelovanja v mednarodnih odnosih.

---

²⁷ Kot drugi dve stranici sta mišljeni EU in NAFTA.

Tabela 3: Vpliv Evropske skupnosti/unije na pridobivanje akterske sposobnosti drugih regij glede na tri elemente »novega regionalizma«

	ES/EU	DRUGE REGIJE
pojavnost več področij sodelovanja (poleg varnostno-vojaškega)	– v 50. letih s funkcionalnim ekonomskim sodelovanjem, – več področij nakazanih 1987 z Enotno evropsko listino, – trije stebri politik EU - 1992, vključujoč zunanjo politiko -	– trgovinski preferenčni sporazumi - 2. polovica 80. let, – multidimenzionalnost: s koncem hladne vojne
pojavnost novih akterjev, ki regionalno sodelujejo	– konec 60. in v 70. letih 20. stol., – večja vključitev v sredini 80. in z začetkom 90. let	– s koncem hladne vojne in pojavom več področij sodelovanja
regije po stopnjah regionalnosti	– razvoj institucionalizirane, regionalne politične skupnosti (5. raven regionalnosti) -	– MERCOSUR, AKP, Sredozemlje: razvoj regionalne družbe (3. raven regionalnosti), ASEAN: razvoj regionalne skupnosti (4. raven regionalnosti)
pridobljena akterska sposobnost	– prek zunanjih odnosov že od 60. let, – kot mednarodna organizacija leta 1992, – instrumenti, sredstva zunanjega delovanja so razvita	– EU-AKP, EU-MERCOSUR ter EU-Sredozemlje: a) samo sposobnost odzivanja na interregionalne odnose z EU, b) nakazana potreba po kolektivnem delovanju navzven, nikakor pa še ne akterska sposobnost, c) EU-MERCOSUR vzpodbujanje akterske sposobnosti za dialog z drugimi (regionalnimi) akterji (ASEAN, STO), – EU-ASEAN (in ASEM) prehajanje k partnerskemu interregionalnemu odnosu

Sklep

Zgornja analiza ponuja dve ugotovitvi. Prvič, EU na druge regije vpliva kot model regionalnega sodelovanja/integracije na idejni ravni (uspešen zgled). Drugič, EU interregionalno deluje normativno in dejansko, tako da a) spodbuja notranji razvoj regionalizacije po svojem modelu (regionalne prakse, delovanje nevladnih akterjev, področja sodelovanja, institucionaliza-

cija) in b) hkrati s tem ko v promociji odnosov z drugimi regijami sili le-te k akterstvu navzven.

EU je skozi desetletja obstoja postopoma razvila svojo raven regionalnosti in razvila aktersko sposobnost, katero narava označuje spodbujanje interregionalnih odnosov, prek katerih s svojo navzočnostjo in zmožnostjo vpliva na oblikovanje drugih regij in na njihovo delovanje navzven. Ker pa druge regije niso notranje tako konsolidirane in zadostno institucionalizirane (razvijajo se na ravni regionalne družbe ali največ skupnosti), je EU vseskozi v prednosti (trenutno že na regionalni ravni institucionalizirane regionalne politične skupnosti). Tako na primer MERCOSUR in AKP agendo notranjega razvoja povzemata po EU, a je ne zmoreta uresničiti. Zlasti na območju Afrike tako sledimo številnim, ne nujno premočrtnim projektom regionalnih povezav, ki se ne uspejo dokončno uresničiti, hkrati bi pa za uspešnejši nastop v odnosih do EU in v svetovni politiki potrebovali enotni zunanji nastop. Na drugi strani pa je za ASEAN značilno, da so njegove članice mnogo bolj ekonomsko razvite, kot so države AKP, MERCOSUR-ja ali Sredozemlja, in s tem sposobne tudi konsistentnejše notranje organizacije in dialoga kot skupina (regija) navzven. EU v interregionalizmu s to regijo ne naslavlja razvojnih, ampak politične in ekonomske zadeve, vendar je v tem kontekstu prav tako zaslediti pritisk EU po »vzajemnem in enakovrednem partnerstvu«, pri čemer ASEAN kot regionalna skupnost prav tako še ne dosega jasnih elementov oziroma zmožnosti akterstva.

Velja pa izpostaviti še dva nova trenda, ki se posredno dotikata obravnavane tematike in ju najina analiza ni zajela, zato pa odpirata nova vprašanja o akterstvu EU in interregionalnem sodelovanju v svetu. Funkcionalno širjenje področij delovanja EU vpliva tudi na spreminjanje njenih zunanjepolitičnih ciljev, ki so s strani objektov te zunanje politike oz. zunanjih odnosov lahko razumljeni kot nasprotujoči. Tako vključitev skupne zunanje in varnostne politike EU in izvajanje njene zunanje politike nista vedno skladna s cilji razvojne politike in tako prihaja do trenj. Opazimo jih lahko zlasti v domeni tradicionalnega razvojnega sodelovanja z državami AKP, ko ni jasno oz. prihaja do nasprotujočih si pogledov, kakšni so dejanski nameni »partnerstva«, saj prijemi zunanje politike v namene zaščite interesov EU niso vedno skladni z idejo razvojne pomoči (s čim manj vmešavanja), ki je v osrčju razvojnega sodelovanja EU. Podobno nekonsistentnost povzročajo trenja med ESPo in ESPa v sredozemskem bazenu, ki jih posamezne enostranske zunanjepolitične aktivnosti (npr. nedavni klici francoskega predsednika Sarkozyja po ustanovitvi Sredozemske unije) zgolj povečujejo.

Drugi trend, ki ni zajet v zgornji analizi, vendar ga velja omeniti, pa je morebiten postopen odmik EU od preferenčnega sodelovanja na ravni skupina-skupina. Povedali sva, da se EU take oblike odnosov loteva z vsemi svetovnimi regijami, razen na območju severne Amerike, kjer ohranja bilateral-

ne odnose. Enako velja tudi za Rusko federacijo, posebne odnose pa EU ne-
guje z Japonsko, v zadnjem času pa tudi s Kitajsko, z Indijo in zlasti z Brazili-
jo. Tem državam je skupna hitra gospodarska rast ter vključitev v svetovni tr-
govinski in gospodarski sistem kot pomembnih samostojnih akterjev. Trend,
ki ga je treba še raziskati, tako lahko predstavlja vztrajanje na bilateralnih od-
nosih s pomembnimi svetovnimi silami, ob hkratnem oblikovanju interre-
gionalnih odnosov s preostalimi deli sveta. Ne glede na vpliv interregiona-
lizma EU na druge regije (dober ali slab), EU za zdaj uspeva ustvarjati
potencialno nov svetovni red – med seboj komunicirajoče regije z nekaj več-
jimi silami, za katere bo čas pokazal, za kakšno vlogo se bodo v teh procesih
odločile.

VIRI

- Adler, Emmanuel in Beverly Crawford (2006): Normative Power: The European Practice of Region-building and the Case of the Euro-Mediterranean Partnership. V Adler, Emmanuel, Federica Bicchì, Beverly Crawford in Raffaella A. Del Sarto (ur.) *The Convergence of Civilisations. Constructing a Mediterranean Region*, 3–47, Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press.
- Adler, Emmanuel, Federica Bicchì, Beverly Crawford in Raffaella A. Del Sarto (ur.) (2006): *The Convergence of Civilisations. Constructing a Mediterranean Region*, Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press.
- Aggarwal, Vinod K. in Edward A. Fogarty (2005): "The Limits of Interregionalism: The EU and North America", *Journal of European Integration* 27(3): 327–46.
- Allison, Roy (2004): "Regionalism, regional structures and security management in Central Asia", *International Affairs* 80(3): 463–83.
- Bach, Daniel (2005): The Global Politics of Regionalism: Africa. V Marry Farrell, Björn Hettne in Luk van Langenhove (ur.) *Global politics of regionalism: theory and practice*, 171–86, London: Pluto Press.
- Bøås, Morten, Marianne H. Marchand in Timothy M. Shaw (ur.) (2005): *The Political Economy of Regions and Regionalisms*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Benko, Vladimir (1997): *Znanost o mednarodnih odnosih*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Benko, Vladimir (2000): *Sociologija mednarodnih odnosov*, Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Bohr, Annette (2004): "Regionalism in Central Asia: New Geopolitics, Old Regional Order", *International Affairs* 80(3): 485–502.
- Bojinović, Ana (2007): Regionalisation process in the Mediterranean – the role of the European Community/Union, annual meeting of the International Studies Association 48th Annual Convention, 28. 2.–3. 3., Chicago, ZDA.
- Breslin, Shaun in Richard Higgott (2000): "Studying Regions: Learning from the Old, Constructing the New", *New Political Economy* 5(1): 333–52.

- Bretherton, Charlotte in John Vogler (1999): *The European Union as a Global Actor*, London, New York: Routledge.
- Brinar, Irena (1999): "Studying the European integration: enough said? (introductory remarks)", *Journal of international relations and development* 2(1): 6–13.
- Bučar, Bojko (1993): *Mednarodni regionalizem – mednarodno večstransko sodelovanje evropskih regij*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bučar, Bojko (1995): "International Cooperation of European Subnational Region", *Journal of International relations and development* 2(1–4): 4–17.
- Bull, Hedley (1983): *Civilian Power Europe: A Contradiction in terms?* V L. Tsoukalis (ur.) *The European Community: Past, Present, Future*, 149–64, Oxford: Basil Blackwell.
- Buzan, Barry (2003): *Regional Security Complex Theory in the Post-Cold War World*. V Fredrik Söderbaum in Timothy M. Shaw, *Theories of New Regionalism. A Palgrave Reader*, 140–59, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Calleo, David (1975): "The European Coalition in a Fragmenting World", *Foreign Affairs* 54(1): 98–112.
- Calleya, Stephen C. (1997b): *Navigating regional dynamics in the Post-Cold war world. Patterns of Relations in the Mediterranean Area*. Aldershot, Brookfield USA, Singapore, Sydney: Dartmouth.
- Dahou, Karim (2004): *Coopération transfrontalière: vers un dialogue Euro-Africain, študija, pripravljena za Secrétariat du Club du Sahel et de l'Afrique de l'Ouest*, Pariz in Dakar, WABI/DT/15/04, dostopno na <http://www.oecd.org/dataoecd/1/13/38487372.pdf> (20. 11. 2007).
- Das, Dilip K. (2004): "Structured regionalism in the Asia-Pacific: Slow but sure progress", *Asia Pacific Viewpoint* 45(2): 217–33.
- del Sarto, Raffaella A. in Tobias Schumacher (2005): "From EMP to ENP: What's at Stake with the European Neighbourhood Policy towards the Southern Mediterranean?", *European Foreign Affairs Review* 10(1): 17–38.
- Déclaration de l'institution de l'Union du Maghreb Arabe* [Deklaracija o ustanovitvi Unije arabskega Maghreba], sprejeta 17. februarja 1989 v Marrakechu, dostopna na <http://www.maghrebarabe.org/fr/declaration.cfm> (5. 7. 2007).
- Duchêne, Francois (1973): *The European Community and the Uncertainties of Interdependence*. V M. Kohnstamm in Wolfgang Hager, *A Nation writ Large?*, 1–21, London, Basingstoke: Macmillan.
- Ethier, Wilfred J. (1998): "Regionalism in a Multilateral World", *Journal of Political Economy* 106(6): 1214–45.
- European Commission (1996): *Green Paper on Relations between the European Union and the ACP Countries on the Eve of the 21st Century: Challenges and Options for a New Partnership*, Brussels, COM (96) 570.
- Farrell, Mary (2005a): *The Global Politics of Regionalism: An Introduction*. V Mary Farrell, Björn Hettne in Luk Van Langenhove (ur.) *Global politics of regionalism: theory and practice*, 1–17, London: Pluto Press.
- Farrell, Mary (2005b): "A Triumph of Realism over Idealism? Cooperation Between the European Union and Africa", *Journal of European Integration* 27(3): 263–83.

- Farrell, Mary, Björn Hettne in Luk Van Langenhove (ur.) (2005): *Global politics of regionalism: theory and practice*, London: Pluto Press.
- Fawcett, Louise (2004): "Exploring Regional Domains: A Comparative History of Regionalism", *International Affairs* 80(3): 429–46.
- Fawcett, Louise (2005a): *Alliances, Cooperation and Regionalism in the Middle East*. V Louise Fawcett (ur.) *International Relations of the Middle East*, 173–93, New York: Oxford University Press.
- Fawcett, Louise (2005b): Regionalism from an Historical Perspective. V Mary Farrell, Björn Hettne in Luk Van Langenhove (ur.) (2005) *Global politics of regionalism: theory and practice*, 21–37, London: Pluto Press.
- Fawcett, Louise in Andrew Hurrell (ur.) (1995): *Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order*. New York: Oxford University Press.
- Galtung, Johan (1973): *The European Community: A Superpower in the Making*. Oslo: Universitetsforlaget / London: George Allen & Unwin.
- Gamble, Andrew in Anthony Payne (ur.) (1996): *Regionalism and World Order*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London: Macmillan Press.
- Gilson, Julie (2005): "New Interregionalism? The EU and East Asia", *Journal of European Integration* 27(3): 307–26.
- Grugel, Jean in Will Hout (1999): Regionalism across the North-South divide. V Jean Grugel in Wilfred J. Hout, *Regionalism across the North-South Divide: State Strategies and Globalization*, 169–77, London: Routledge.
- Herzig, Edmund (2004) "Regionalism, Iran and Central Asia", *International Affairs* 80(3): 503–17.
- Hettne, Björn (1997): "Development, Security and World Order: A Regionalism Approach", *European Journal of Development Research* 9(1): 83–106.
- Hettne, Björn (2003): The New Regionalism Revisited. V Frederik Söderbaum in Timothy M. Shaw (ur.) *Theories of New Regionalism. A Palgrave Reader*, 22–42, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Hettne, Björn (2005a): "Beyond the 'new' regionalism", *New Political Economy* 10(4): 543–71.
- Hettne, Björn (2005b): Regionalism and World Order. V Marry Farrell, Björn Hettne in Luk van Langenhove, *Global politics of regionalism: theory and practice*, 269–86, London: Pluto Press.
- Hettne, Björn, András Inotai in Osvaldo Sunkel (ur.) (1999): *Globalism and the New Regionalism*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London: Palgrave.
- Hettne, Björn in Fredrik Söderbaum (1998): "The new regionalism approach", *Politeia* 17(3): 6–21.
- Hettne, Björn in Fredrik Söderbaum (1999): "Towards Global Social Theory", *Journal of International Relations and Development* 2(4): 358–68.
- Hettne, Björn in Fredrik Söderbaum (2000): "Theorising the Rise of Regionness", *New Political Economy* 5(3): 457–72.
- Hettne, Björn and Fredrik Söderbaum (2005): "Civilian Power or Soft Imperialism? The EU as a Global Actor and The Role of Interregionalism", *European Foreign Affairs Review* 10(4): 535–52.
- Hill, Christopher (1993): "The capability-expectations gap, or conceptualizing Europe's international role", *Journal of Common Market Studies* 31(3): 305–28.

- Hine, Robert C. (1992): "Regionalism and the Integration of the World Economy", *Journal of Common Market Studies* 30(2): 115–23.
- Hook, Glenn in Ian Kerns (ur.) (1999): *Subregionalism and World Order*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Macmillan.
- Hurrell, Andrew (1995): Regionalism in Theoretical Perspective. V Louise Fawcett in Andrew Hurrell (ur.) *Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order*, 37–73, New York: Oxford University Press.
- Hurrell, Andrew (2007): One world? Many worlds? The place of regions in the study of international society, *International Affairs* 83(1): 151–66.
- Hveem, Helge (2003): The Regional Project in Global Governance. V Frederik Söderbaum in Tim M. (ur.) *Theories of New Regionalism. A Palgrave Reader*, 81–98, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Jessop, Bob (1990): *State Theory: Putting the Capitalist State in Its Place*. Cambridge: Polity Press.
- Jessop, Bob (2005): "Critical realism and the strategic – relational approach", *New formations*(56): 40–53.
- Johansson–Nogués, Elisabeth (2004): "Ring of Friends"? The Implications of the European Neighbourhood Policy for the Mediterranean", *Mediterranean Politics* 9(2): 240–47.
- Katzenstein, Peter J. (2000): "Regionalism and Asia", *New Political Economy* 5(3): 353–68.
- Kajnc, Sabina (2006): razumevanje evropske zunanje politike z vidika dihotomije agent-struktura (doktorska disertacija), Ljubljana: FDV.
- Kajnc, Sabina in Zlatko Šabič (2005): Sredozemska razsežnost Evropske unije. V Bogomil Ferfila (ur.) *Slovenija v Evropski uniji*, 509–29, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Keating, Michael (1999): "Regions in the European Union", *Journal of International Relations and Development* 2(1): 67–77.
- Keukeleire, Stephan (2003): "The European Union as a Diplomatic Actor: Internal, Traditional, and Structural Diplomacy", *Diplomacy & Statecraft* 14(3): 31–56.
- Larsen, Henrik (2002): "The EU: a global military actor?" *Cooperation and Conflict* 37(3): 283–302.
- Lavenex, Sandra (2004): "EU External Governance in 'Wider Europe'", *Journal of European Public Policy* 11(4): 680–700.
- Lee, Daehoon (2006): Transnational cooperation among NGOs in Northeast Asia: from re-thinking development towards re-thinking security. V Edward Friedman in Sung Chull Kim (ur.) *Regional cooperation and its Enemies in Northeast Asia. The impact of domestic forces*, 185–204, London, New York: Routledge.
- Malmvig, Helle (2004): Cooperation or democratisation? The EU's conflicting Mediterranean security discourses, DIIS Working Paper no. 2004/8, Copenhagen, Danish Institute for International Studies, dostopno na <http://www.ciaonet.org/wps/mah02/mah02.pdf> (8. 10. 2004).
- Manners, Ian (2000): *Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?* Copenhagen, COPRI.
- Mansfield, Edward D. in Helen V. Milner (ur.) (1997): *The Political Economy of Regionalism*. New York: Columbia University Press.

- Mansfield, Edward D. in Helen V. Milner (1999): "The New Wave of Regionalism", *International Organization* 53(3): 589–627.
- Marchand, Marianne H., Morten Bøås in Timothy M. Shaw (1999): "The political economy of new regionalisms", *Third World Quarterly* 20(5): 897–910.
- Mattli, Walter (1999): *The logic of regional integration: Europe and beyond*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Mecham, Michael (2003): "Mercosur: a failing development project?" *International Affairs* 79(2): 369–87.
- Nesadurai, Helen E. S. (2005): Asia and the Pacific. V Mary Farrell, Björn Hettne in Luk Van Langenhove (ur.) *Global politics of regionalism: theory and practice*, 155–70, London: Pluto.
- Öjendal, Joakim (2004): "Back to the future? Regionalism in South-East Asia under unilateral pressure", *International Affairs* 80(3): 519–33.
- Pace, Michelle (2006a): *The politics of regional identity. Meddling with the Mediterranean*. London and New York: Routledge.
- Pace, Michelle (2006b): The EU surrounded by a 'ring of friends': The impact of the ENP on the Europe's South. Paper presented at the British International Studies Association 31st Annual conference, 18.–20. December, University College Cork, Irska.
- Payne, Anthony (ur.) (2004): *The New Regional Politics of Development*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Phillips, Nicola (2001): "The rise and fall of open regionalism? Comparative reflections on regional governance in the Southern Cone of Latin America", *Third World Quarterly* 24(2): 217–34.
- Pogodba o Evropski uniji (imenovana tudi Maastrichtska pogodba), sprejeta s strani šefov držav in vlad držav članic ES, 16. decembra 1991, v veljavi od 1. novembra 1993 (Uradni list RS, št. 27, 23. marec 2004, priloga: Mednarodne pogodbe (št. 7), str. 3386–442).
- Regelsberger, Elfriede (1990): The dialogue of EC/twelve with other regional groups: a new European identity in the international system? V G. Edwards in Elfriede Regelsberger, *Europe's Global Links: The European Community and Inter-Regional Cooperation*, 3–26, London: Pinter Publishers.
- Reynolds, Clark Winton (1997): Open Regionalism: Lessons from Latin America for East Asia, Working Paper, The Helen Kellogg Institute for International Studies, dostopno na <http://www.ciaonet.org/conf/vas01/index.html> (28. 6. 2005).
- RIKS (2007) Regional Integration Knowledge System, Garnet – Network of Excellence: Database, United Nations University – Comparative Regional Integration Studies, dostopno na http://www.riks.garnet-eu.org/Regional_Arrangements.9.0.html?Eno_cache=1 (2. 7. 2007).
- Rohlen, Thomas P. (1995): A "Mediterranean" Model for Asian Regionalism: Cosmopolitan Cities and Nation-States in Asia, Working paper, dostopno na <http://www.ciaonet.org/wps/rot01/rot01.pdf>, (28. 6. 2005).
- Rosamond, Ben (2000): *Theories of European integration*, Houndmills, Basingstoke in Hampshire: Palgrave.
- Rosamond, Ben (2003): New Theories of European Integration. V Michelle Cini (ur.) *European Union Politics*, 109–27, Oxford University Press.

Third World Quarterly 20(5): 927–41.

Sanchez Bajo, Claudia (2005): European Union – Mercosur: Negotiations, Civil Society and Governance. V Morten BÝŠs, Marianne H. Marchand in Timothy M. Shaw (ur.) *The Political Economy of Regions and Regionalisms*, 33–57, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Santander, Sebastian (2005): “The European Partnership with Mercosur: a Relationship Based on Strategic and Neo-liberal Principles”, *Journal of European Integration* 27(3): 285–306.

Scholte, Jan Aart (2005): *Globalization: a critical introduction*, 2. izdaja, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Sjöstedt, Gunnar (1977): *The External Role of the European Community*, Farnborough: Saxon House.

Smith, Hazel (2002): *European Union Foreign Policy: What it is and What it Does*, London, Pluto Press.

Smith, Karen E. (2005): “The EU and Central and Eastern Europe: The Absence of Interregionalism”, *Journal of European Integration* 27(3): 347–64.

Smith, H. (2002): *European Union Foreign Policy: What it is and What it Does*, London, Pluto Press.

Söderbaum, Fredrik (2004): *The Political Economy of Regionalism. The Case of Southern Africa*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London: Palgrave.

Söderbaum, Fredrik in Luk van Langenhove (2005): “Introduction: The EU as a Global Actor and the Role of Interregionalism”, *Journal of European Integration* 27(3): 249–62.

Söderbaum, Fredrik in Timothy M. Shaw (ur.) (2003): *Theories of New Regionalism. A Palgrave Reader*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Söderbaum, Fredrik, Patrik Stålgren in Luk van Langenhove (2005): “The EU as a Global Actor and the Dynamics of Interregionalism: a Comparative Analysis”, *European Integration* 27(3): 365–80.

Šabič, Zlatko in Ana Bojinović (2007): “Mapping a Regional Institutional Architecture: the Case of the Mediterranean”, *Mediterranean Politics* 12(3): 317–36.

Telè, Mario (2007): *Europe: a Civilian Power? European Union, Global Governance, World Order*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Väyrynen, Raimo (1997): Post-Hegemonic and Post-Socialist Regionalism: A Comparison of East Asia and Central Europe. Working Paper. Joan B. Kroc Institute for International Peace Studies, dostopno na <http://www.ciaonet.org/wps/var01/index.html> (28. 6. 2005).

Väyrynen, Raimo (2003): “Regionalism: Old and New”, *International Studies Review* 5(1): 25–51.

Wada, Haruki (2006): Envisioning a Northeast Asian Community: regional and domestic factors to consider. V Edward Friedman in Sung Chull Kim (ur.) *Regional cooperation and its Enemies in Northeast Asia. The impact of domestic forces*, 38–57, London, New York: Routledge.

Wallace, William (1983): Less than a Federation, More than a Regime: the community as a political system. V William Wallace, Helen Wallace, Caroline Webb (ur.) *Policy-making in the European Community*, 403–36, Chichester: John Wiley and Sons.

- Webb, Carole (1977): Introduction: Variations on the theoretical theme. V Hellen Wallace, William Wallace in Carole Webb (ur.) *Policy-making in the European Community*, 1–41, Chichester, New York, Brisbane, Toronto, Singapore: John Willey & Sons.
- White, Brian (2001): *Understanding European Foreign Policy*, Basingstoke: Palgrave.
- Whitman, Richard G. (1997): The International Identity of the EU: Instruments as Identity. V Alice Landau in Richard G. Whitman (ur.) *Rethinking the European Union: Institutions, Interests, Identities*, 54–71, Basingstoke: Macmillan.
- Whitman, Richard G. (1998): *From Civilian Power to Superpower?: The International Identity of the European Union*, Basingstoke: Palgrave.